

06 Afrikanske musikere:
Hvor blir det av pengene våre?

24 Norfund:
Plantasjer ble tapsprosjekter

36 Digital bistand:
Lovende start for nytt bibliotek

Er dette politikken mål?
Side 10

BISTANDSAKTUELT

NR 4 – JUNI 2018 www.bistandsaktuelt.no

FAGBLAD OM BISTAND OG UTVIKLING

Milliard-vekst

Norges ti største hjelpeorganisasjoner satte ifjor ny rekord: inntekter på over 10 milliarder kroner. Giganten blant de store, Flyktninghjelpen, økte omsetningen med over én milliard kroner.

Side 4

Jan Egeland, generalsekretær i Flyktninghjelpen, leder en organisasjon i kraftig vekst. Her er Egeland på besøk i Sør-Sudan.

Foto: Tuva Raanes
Bogsnes/NRC

Hun er det nye Syrias stemme i Norge

Side 32

Aktuelt

■ INNSAMLING TV-aksjonen 2019 til Care

Inntektene fra NRKs TV-aksjon 2019 skal gå til Care Norge. Pengene skal gå til programmer i Mali, Rwanda, Niger, Myanmar, Den demokratiske republikken Kongo, Afghanistan, Burundi, Jordan og Palestina.

Toyota Landcruiser- kulturen

Leder

Afrikanske politikeres frynsegoder og luksusbiler står i grell kontrast til den nøysomme virkelighet deres egne velgere lever i. Dette er tema for en artikkel i denne utgaven, der lokale korrespondenter beskriver «Toyota Landcruiser»-kulturen i sine hjemland.

Luksus- og sløsekulturer kan oppstå når politikere selv bestemmer sin inntekt og andre goder. Det har vi sett mange steder i verden. Også i Norge er det slik at Stortinget har bestemt over politikeres inntektsnivå, pensjoner og etterlønn. Vårt fokus på temaet er følgende ikke et forsøk på å stemple afrikanske politikere som særlig umoralske egoister, men å stille spørsmål ved hvordan slike systemer i fattige land kan utvikle seg til å skape en helt egen politisk dynamikk. Vil luksusgodene i seg selv bli en viktig drivkraft for politisk rekruttering og engasjement? Kan slike goder brukes som brikker og lokkemat i et politisk spill? Vil hele politikken få feil fokus?

I de fleste afrikanske land er politikken blant få karriereveier som gir håp om rikdom og suksess. Innen akademia vil man sjelden kunne regne med noen inntekt av betydning. Næringslivet er ofte elite-styrt, lite utviklet, har stor risiko og lav inntjening. Fotballdrømmen er forbeholdt et fåtall. Politikken vei står derimot åpen for den som vil, også folk fra enkle kår – særlig hvis man opptrer lojalt overfor regjeringspartiene eller andre innflytelsesrike eliter.

Norsk overoptimistisk naivitet har de siste tiårene ofte kommet til syne i forbindelse med ulike politiske endringer i samarbeidsland. Men nye statslederes gode formuleringer om demokrati og sosial utvikling har sjelden vært synonymt med sterk politisk vilje til gjennomføring.

Grundige analyser og god forståelse av den politiske økonomi og kultur i hvert enkelt land er avgjørende for vellykkede resultater i utviklingssamarbeid. Det gjelder for eksempel ved partnervalg i det enkelte land. Tilstedeværelse på landnivå og kontinuitet i landspesifikk kompetanse på giversiden blir i den sammenhengen uhyre viktig.

BISTANDSAKTUELT

Etablert 1998.

Ansvarlig redaktør: Gunnar Zachrisen

Bistandsaktuelt utgis i henhold til Fagpressens redaktørplakat og Lov om redaksjonell friidom i media. Eventuelle klager på artikler i avisen rettes direkte til bladets redaktør – gz@norad.no.

Astrup rydder – vil ha færre partnerland for norsk bistand

Regjeringen vil redusere antallet partnerland i norsk bistand fra 24 til 16. Ni land kuttes. Ghana tas inn som nytt partnerland. Mellominntektslandene Indonesia og Colombia er nå blant landene hvor Norge skal drive langsiktig utviklingsarbeid.

Av Tor Aksel Bolle og Gunnar Zachrisen

— **N**orsk bistand er over tid blitt spredt for tynt, både geogra-

fisk og tematisk. Skal vi nå bærekraftsmålene, og bruke bistandspengene best mulig, må vi konsentrere innsatsen, sier utviklingsminister Nikolai Astrup i en pressemelding.

15. juni kom regjeringen med stortingsmeldingen «Partnerskap i utviklingspolitikken». Meldingen er et svar på et såkalt anmodningsvedtak hvor stortingsflertallet – med KrF i spissen – ba om en «klargjøring av det bilaterale samarbeidet med partnerland, herunder kriterier for valg av partnerland, valg av sektorer og bistandskanaler».

– Stortingsmeldingen er en plan for å konsentrere vår innsats om noen få partnerland. I samarbeid med disse landene skal vi ta i bruk bredden i vår utviklingspolitiske verktøykasse. Utvikling er mer enn bistand, og denne meldingen tar utgangspunkt i nettopp det, sier Astrup.

Landene som nå fjernes fra partnerlisten er Syria, Jordan, Libanon, Brasil, Haiti, Sør-Afrika, Nigeria, Liberia og Tunisia. Det betyr likevel ikke at de er avskåret fra framtidig bistand. Blant annet skal flere av dem fortsatt få norsk faglig bistand gjennom institusjonssamarbeid.

Fra 3 til 2 grupper partnerland

Fra norsk side har man de siste 10-15 årene operert med ulike kategorier og betegnelser for de utviklingslandene Norge samarbeider mest med. Tidlig på 2000-tallet hadde Norge sju hovedsamarbeidsland og 18 samarbeidsland. I 2013 gikk man så over til 12 «fokusland».

Etter regjeringens utviklingsmelding i 2017 har Norge hatt 24 partnerland fordelt på tre ulike kategorier: 1) Land for langsiktig strategiske partnerskap, 2) land med behov for stabilisering og konfliktforebygging og 3) land som er sentrale for bekjempelse av globale utfordringer.

I den nye meldingen fjerner utviklingsminister Astrup den siste kategorien.

Regjeringen legger nå opp til at det skal være 16 partnerland fordelt på to kategorier: 1) Partnerland for langsiktig utvikling og 2) partnerland der man vil samarbeide om konfliktforebygging.

Partnerland for langsiktig utvikling skal være: **Etiopia, Colombia, Ghana, Malawi, Mosambik, Indonesia, Myanmar, Nepal, Tanzania og Uganda.** Ifølge meldingen er dette land «hvor Norge har hatt et langvarig samarbeid, god kompetanse, erfaring og tilstedeværelse.» Ghana er

■ KONFLIKT

Færre drept i krig

For tredje år på rad minsker antallet døde i organisert vold i verden. Dette kommer fram av nye data fra fredsforskere ved Uppsala Universitet. De registrerte omtrent 90 000 dødsfall i 2017, en reduksjon på hele 32 prosent siden toppen 2014. Syria er det landet hvor reduksjonen er størst.

■ FLYKTNINGER

44500

flyktet fra hjemmet sitt hver eneste dag i fjor, ifølge en ny rapport fra FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR). Totalt er det nå 68,5 millioner flyktninger i verden.

nytt partnerland i denne kategorien, mens Liberia er fjernet.

Regjeringen understreker at samarbeidet skal ha et fundament som er større enn bare den tradisjonelle stat-til-stat-bistanden.

– I partnerlandene skal vi bruke bredden av de utviklingspolitiske virkemidlene vi har for å bidra til at landene en dag kan klare seg uten bistand. Vi må blant annet satse på tiltak som bidrar til økonomisk vekst, arbeidsplasser og skatteinntekter, som igjen setter landene i stand til å investere i for eksempel utdanning og helsetjenester til egen befolkning, sier Astrup.

Allianser med Indonesia?

Valget av det relativt velstående og ekspansive Indonesia som nytt partnerland kommer trolig overraskende på mange. Sørøst-Asias største økonomi, verdens fjerde mest folkerike stat, omtales som en viktig framtidig alliansepartner for å løse globale fellesutfordringer. Fra før har Norge et samarbeid med landet innenfor klima/skog, hav og marin forsøpling og energi.

Meldingen vektlegger generelt mulighetene for positiv dialog med partnerland om de tverrgående hensynene i utviklingspolitikken: men-

neskerettigheter, kvinners rettigheter og likestilling, klima og miljø, og anti-korrupsjon.

«Et godt samarbeid om disse hensynene må være en sentral del i utviklingen av partnerskapene. Indonesia er et eksempel på dette, hvor politisk dialog er sentralt i arbeidet med å fremme bærekraft og menneskerettigheter. Dialog om energi og menneskerettigheter har vært avholdt over lang tid og er et godt eksempel på hvordan det kan samarbeides strategisk med partnerlandet. Dialog er også en viktig plattform for å diskutere samarbeidet når utviklingen ikke går i riktig retning», heter det i meldingen.

Colombia inn

Regjeringen Solberg har også valgt Colombia som et av de ti landene hvor Norge skal drive langsiktig utviklingsarbeid. Colombia er klassifisert

«I samarbeid med disse landene skal vi ta i bruk bredden i vår utviklingspolitiske verktøykasse.»

Utviklingsminister Nikolai Astrup

Utviklingsminister Nikolai Astrup kutter i antall partnerland, fra 24 til 16. Her er Astrup på besøk i Malawi, som er fortsatt skal være et partnerland for norsk bistand.

Foto: Kristin Enstad / UD

som et «øvre mellominntektsland» av Verdensbanken. Landet ble i mai i år offisielt invitert til å bli medlem av Organisasjonen for samarbeid og utvikling – OECD. Fra før er det kun Mexico og Chile, i Latin-Amerika, som har fått innpass i denne «organisasjonen for rike land».

Norge har gjennom flere år vært tungt engasjert i fredsprosessen i Colombia og har også et betydelig samarbeid innenfor skog/klima. I meldingen står det blant annet følgende om Norges framtidige engasjement i Colombia: «Både fredsarbeidet i Colombia og klima- og skogsamarbeidet krever en langsiktig og omfattende innsats med vekt på bærekraft og lokalt eierskap. (...) Colombianske myndigheter etterspør også norsk kompetanse innen olje og fiskeri i tråd med post-konflikt visjonen om å ta landet videre, inkludert innen OECD.»

Seks konfliktland

I den andre kategorien partnerland, der det skal satses på konfliktforebygging, foreslår regjeringen at det skal være seks land: **Afghanistan; Sør-Sudan, Mali, Niger, Palestina og Somalia.**

Astrup understreker at det er viktig å se den humanitære hjelpen og den langsiktige bistanden i sammen-

heng i disse landene.

– I sårbare stater kan vi ikke fortsette som før. 88 prosent av verdens humanitære kriser varer i mer enn syv år. Det er lenger enn mange utviklingsprosjekter, og det krever at vi har et langsiktig perspektiv. Derfor må vi se hele vårt virkemiddelapparat i sammenheng. Den humanitære responsen og utviklingsbistanden har ulike formål, men må trekke i samme retning, sier utviklingsministeren.

Syria, Jordan og Libanon, land som mottar mye norsk bistand på grunn av krigen i Syria, fjernes fra partnerlandlisten. Haiti, Nigeria og Sør-Afrika er også kuttet.

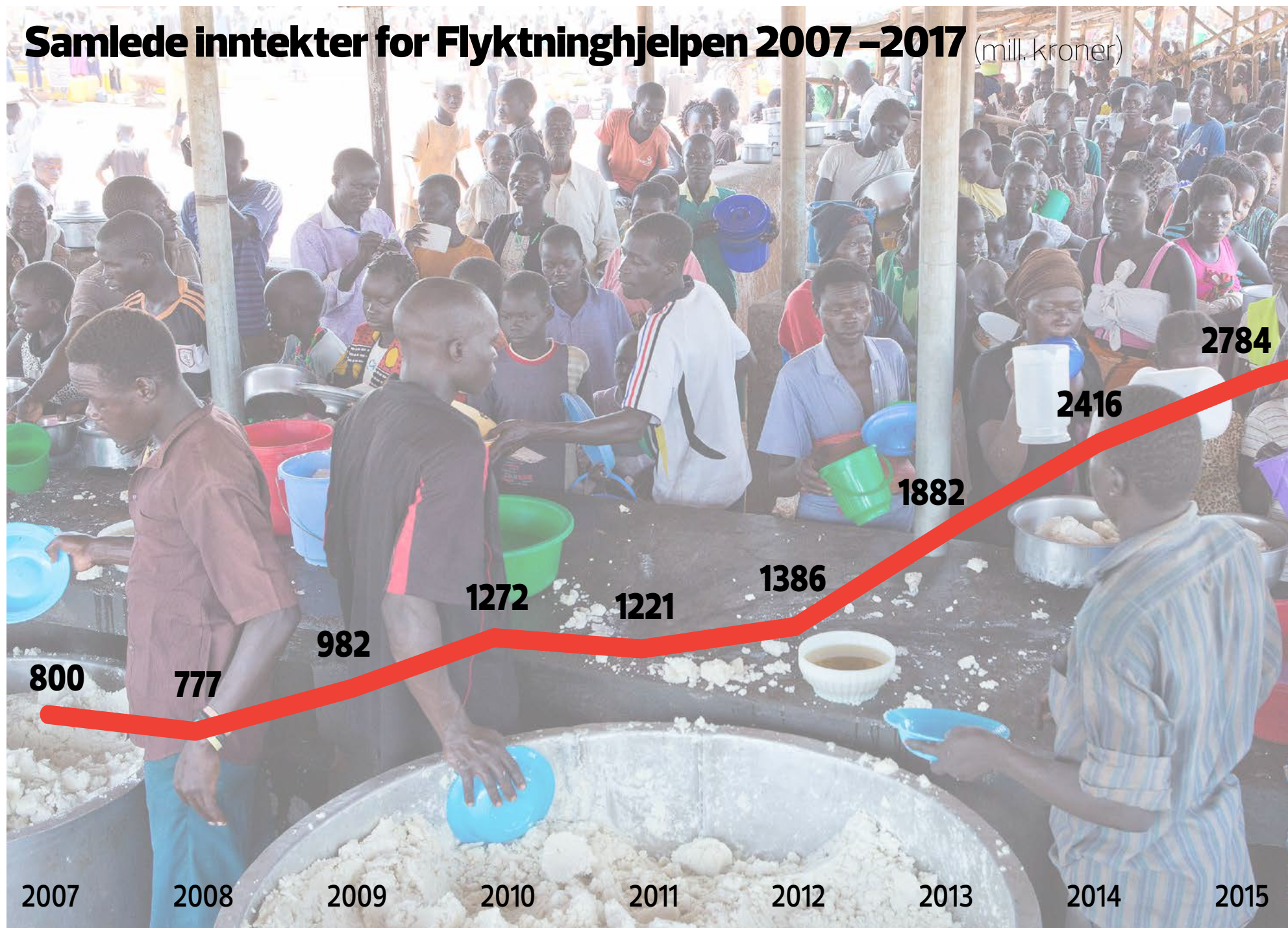
Eget, egnet samarbeid med Brasil

Flere viktige mottakerland for norsk bistand inngår ikke i regjeringens nye partnerlandliste. Det gjelder blant annet Brasil, som på grunn av den norske skogsatsingen, er det landet som har mottatt mest norsk bistand de siste 10 årene - tilsammen 9,6 milliarder kroner (2008-17).

Men regjeringen understreker i meldingen at «klima- og skogprosjektet i Brasil vil videreføres med minst samme engasjement som tidligere, men forankres, i likhet med innsats mot andre globale utfordringer, i et eget og egnet samarbeid.» ■

4 Aktuelt

Samlede inntekter for Flyktningshjelpen 2007–2017 (mill. kroner)

Økte humanitære behov i verden er årsaken til at Flyktningshjelpen har vokst kraftig over flere år. Bildet er fra nord-Uganda hvor Flyktningshjelpen-ansatte deler ut mat til flyktninger fra borgerkrigen i Sør-Sudan. Foto: Sofi Lundin / NRC

Flyktningshjelpen:

«Høykonjunktur» i nød har gitt milliardvekst

På ti år har Flyktningshjelpen mer enn femdoblet sine inntekter. Bare i fjor økte inntektene med én milliard kroner. – Veksten skyldes primært økte behov i verden, fastslår assisterende generalsekretær Geir Olav Lisle. **Av Tor Aksel Bolle**

Flyktningshjelpen er nå Norges klart største internasjonale hjelpeorganisasjon, og har – under Jan Egelands ledelse – etablert seg i den absolutte toppdivisjonen internasjonalt. Organisasjonen har i mange år vokst mye raskere enn de andre store norske hjelpeorganisasjonene.

Da Bistandsaktuelt intervjuet daværende generalsekretær Tomas Colin Archer i 2007 var temaet Flyktningshjelpens store vekst siden

årtusenskiftet. En organisasjonsgjennomgang utført av CMI på denne tida konstaterte at organisasjonen vokste for fort og at en «organisatorisk styrking» var helt nødvendig. Archer understreket at man ikke hadde planer om ytterligere vekst.

Bratt vekstkurve

I 2007 hadde Flyktningshjelpen inntekter på 715 millioner kroner og rundt 1500 ansatte. Siden den gang har organisasjonen vokst i rekordfart. Og

veksten har akselerert de siste årene. Fra 2016 til 2017 økte Flyktningshjelpens inntekter igjen kraftig – med rundt én milliard kroner, fra drøyt 3 milliarder kroner til over 4 milliarder, viser regnskapstall.

I 2015 hadde organisasjonen 4600 ansatte, nå har organisasjonen rundt 7400.

– Hovedgrunnen til veksten er rett og slett at behovene har vokst, sier assisterende generalsekretær Geir Olav Lisle.

Han viser til at FN's humanitære appeller har økt kraftig i omfang. I tillegg har også antallet flyktninger i verden økt.

Internasjonal trend

En rekke internasjonale humanitære organisasjoner har hatt en lignende utvikling, ifølge Lisle. For Flyktningshjelpen er det særlig innsatsen i Midtøsten

som har økt i omfang.

Nestsjefen i Flyktningshjelpen legger ikke skjul på at det er krevende for en organisasjon å vokse så fort som Flyktningshjelpen har gjort. Organisasjonen jobber nå i 26 land verden over og har 85 prosent av sine ansatte i utviklingsland.

– Den store utfordringen – som vi fokuserer på hele tiden – er å fortsette å levere med høy kvalitet. Det betyr at vi skal være relevante og faktisk gjøre en forskjell for de vi prøver å hjelpe. Samtidig er det viktig å utvikle og opprettholde gode og profesjonelle støttefunksjoner: økonomistyring, sikkerhet og så videre.

– Gode strategiske valg

Men det er ikke kun «høykonjunktoren» i nødhjelpsbransjen som er grunnen til

var for eksempel Flyktningshjelpen den organisasjonen som mottok nest mest penger, 716 millioner kroner, fra verdens største humanitære giver: EUs generaldirektorat for humanitær bistand (ECHO).

Fremdeles er norsk UD Flyktningshjelpens største enkeltgiver, men organisasjonen får stadig mindre andel av sine inntekter fra norske myndigheter. I 2011 kom rundt halvparten av inntektene fra norske skattebetalere, mens det i fjor var kun rundt en fjerdedel.

– Det har vært en klar strategi over flere år at vi skal bli ha flere bein å stå på. Og det har vi lyktes godt med. Vi får i dag støtte fra en rekke ulike givere: Norge, EU, britiske DFID, USAID, svenske Sida og andre. Det gir oss større fleksibilitet og selvstendighet, sier Lisle.

– Men bare rundt 2 prosent av inntektene i fjor kom fra private givere. Er ikke det et problem?

– Vi skulle selvsagt gjerne ønske at vi fikk inn mer private penger. Det er et satsningsområde for oss fremover, og vi jobber hardt for å utvide den private giverbasen.

– Bestemmer selv

– Små inntekter fra private givere – går ikke det utover uavhengigheten? Er det ikke en fare for at det blir de store givernes prioriteringer, EU, USA og så videre, som styrer hvor dere jobber?

– Vi er helt uavhengige og står fritt til å velge givere og hvilke humanitære situasjoner vi går inn i. For eksempel bruker vi egne penger i Vest-Afrika fordi vi mener det er store behov der. Vi gjøre også prinsipielle vurderinger, for eksempel tar vi ikke imot penger fra Saudi-Arabia til vårt arbeid i Jemen.

– Støtter Flyktningshjelpen arbeidet for at mer humanitær hjelp skal gå via lokale organisasjoner i utviklingsland og mindre via store, internasjonale organisasjoner?

– Ja, det gjør vi. Mye humanitær hjelp kan gjøres best og mest effektivt av lokale aktører. Samtidig mener vi at en del av den humanitære hjelpen – blant annet i konfliktsituasjoner – kan gis mest effektivt av internasjonale organisasjoner som følger humanitære prinsipper.

Økt risiko

Flyktningshjelpen jobber i dag i blant annet Afghanistan, Somalia, Irak, Sør-Sudan og Jemen. I 2017 var det 451 «sikkerhetshendelser» knyttet til organisasjonens arbeid. Ulykker i trafikken er det som forårsaker mest skade, men vold, trakassering og ran er også en del av virkeligheten for en del av organisasjonens ansatte. Lisle legger ikke skjul på at det sikkerheten er en voksende utfordring.

– Verden er blitt farligere og mange steder er det blitt farligere å hjelpe. Vi bruker veldig mye ressurser på å styrke sikkerheten for våre ansatte. Og heldigvis har givne vi samarbeider med forståelse for at sikkerhet koster.

– Kommer Flyktningshjelpens vekst til å fortsette i årene som kommer?

– Vi regner med at veksten kommer til å avta. Og det er viktig å få fram at vekst i seg selv ikke er noe mål for oss, utover at økte inntekter gjør oss i stand til å hjelpe flere mennesker. Vi skulle gjerne lagt ned flere kontorer. Men vi jobber etter det humanitære imperativet: kan vi hjelpe så gjør vi det. ■

Geir Olav Lisle, assisterende generalsekretær Flyktningshjelpen

Foto: Beate Simarud / NRC

Inntektsrekord i 2017

De største hjelpeorganisasjonene hadde i 2017 inntekter på over 10 milliarder kroner. Det er mer enn dobbelt så mye som i 2009. **Av Tor Aksel Bolle**

FERSKE REGNSKAPSTALL VISER at Norges 10 største internasjonale hjelpeorganisasjoner (Flyktningshjelpen, Norges Røde Kors, Kirkens Nødhjelp, Redd Barna, Norsk Folkehjelp, SOS-barnebyer, Plan Norge, Unicef Norge, Leger Uten Grenser og Strømmestiftelsen) i 2017 hadde inntekter på litt over 10 milliarder kroner til sammen.

Til sammenligning hadde de 10 største organisasjonene samlede inntekter på 7,4 milliarder kroner i 2014. Og hvis vi går tilbake til 2009 hadde de samlede inntekter på om lag 4,9 milliarder. I løpet av åtte år har altså inntektene mer enn doblet seg.

Flyktningshjelpen leder an

Den store «driveren» av veksten i norsk bistandsbransje er Flyktningshjelpen, organisasjonen har vokst kraftig gjennom mange år.

Men flertallet av de andre organisasjonene har også økt inntektene sine betydelig de siste årene. Redd Barna hadde for eksempel inntekter på 610 millioner kroner i 2014. I 2017 hadde inntektene økt til hele 903 millioner kroner. Unicef Norge er en annen organisasjon som vokser. FN-organisasjonen norske avdeling, som er inne på listen over de største bistandsorganisasjonene for første gang, hadde i fjor inntekter på hele 428 millioner kroner. 245 millioner kroner dette kom riktignok fra TV-aksjonen, men Unicef har hatt solid inntektsvekst over flere år.

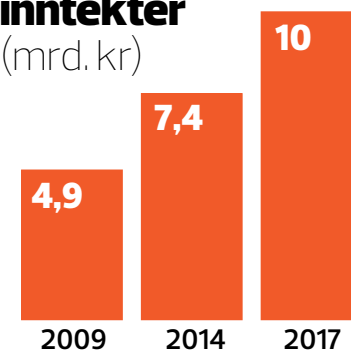
Hard kamp om faddere

Muligens er Redd Barna og Unicefs inntektsvekst en av grunnene til at inntektene til Plan Norge og SOS-barnebyer ser ut til å flate ut.

Plan Norge hadde moderat vekst i sine inntekter fra 2015 til 2017, mens SOS-barnebyer hadde noe lavere inntekter i 2017 enn i 2015. Alle disse fire organisasjonene henter mye penger inntektene sine fra private husholdninger og det kjemper nok i stor grad om de samme givne.

De 10 største organisasjonenes inntekter

(mrd. kr)

Mindre avhengige av staten

Et annet utviklingstrekk er at store norske organisasjonene blir stadig mindre avhengige av penger fra norske myndigheter. Rundt 35 prosent av organisasjonenes samlede inntekter kom fra statskassa i fjor.

I 2009 kom til sammenligning over halvparten av inntektene fra staten. Så selv om de største organisasjonene aldri har fått mer penger fra den norske staten, så er andelen gått ned. Mange av de store organisasjonene har i dag titalls store givere i tillegg til norske myndigheter, blant de viktigste er EU, FN, Sverige, USA og Storbritannia.

Leger Uten Grenser annerledes

Det er stor variasjon i hvor mye de ulike organisasjonene henter fra private givere. Flyktningshjelpen samler for eksempel inn lite penger fra norske husholdninger, rundt to prosent av organisasjonens samlede inntekter. I den andre enden av skalaen er Leger Uten Grenser som i 2017 fikk alle sine inntekter fra private givere.

Organisasjonen har som prinsipp at maks halvparten av inntektene skal komme fra statlige aktører. Siden sommeren 2016 har Leger Uten Grenser sagt nei takk til all støtte fra EU, Norge og flere andre land fordi organisasjonen er uenig i flyktningspolitikken disse landene fører. ■

Flyktningshjelpens kraftige vekst. Lisle mener Flyktningshjelpens ledelse har gjort strategiske valgt som har også bidratt til den sterke veksten.

Han peker blant annet på at Flyktningshjelpen har «regionalisert» – det vil si at organisasjonen har etablert en rekke regionale kontorer som har en viss selvstendighet i forhold til hovedkontoret i Oslo. Han trekker også fram det bevisste arbeidet Flyktningshjelpen har gjort opp mot store givere.

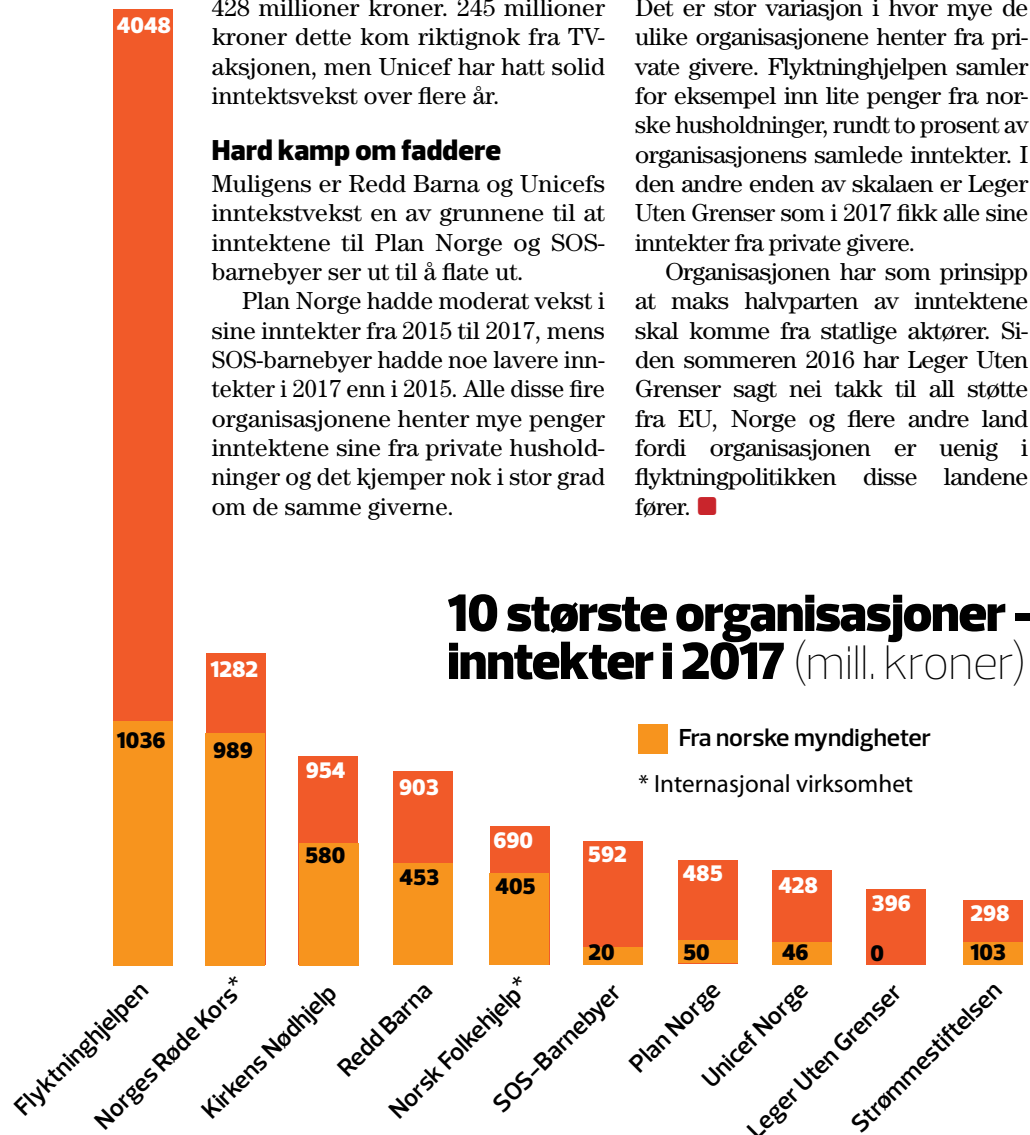
– Vi etablerte for eksempel allerede i 2005 et kontor i Brussel. På den måten kom vi tettere på EU som giver. Vi har i dag kontorer i Brussel, Genève, Washington, Addis Abeba, Amman, Berlin og London. Disse kontorene har ulike oppgaver, men det er klart at nærhet til sentrale givermiljøer er viktig.

Store internasjonalt

Flyktningshjelpens satsing på nærhet til store givere har gitt resultater. Den norske organisasjonen er i dag ikke bare størst her hjemme, men er nå også en stor humanitær organisasjon i internasjonal sammenheng. I fjor

«Å ha flere bein å stå på har vært en klar strategi over flere år. Og det har vi lyktes godt med.»

Geir Olav Lisle, assisterende generalsekretær Flyktningshjelpen

10 største organisasjoner – inntekter i 2017 (mill. kroner)

■ Fra norske myndigheter
* Internasjonal virksomhet

6 **Aktuelt**

Afrikanske artister sp europeiske musikere

Ja, du leser riktig... Visste du at mye afrikansk musikk spilles på europeiske tv- og radiokanaler uten at artistene eller komponistene får betalt. Og ikke bare det. I realiteten subsidierer Afrika europeisk musikk med millioner av euro hvert eneste år, forteller norsk musikkekspert.

Av Nina Bull Jørgensen og Dinho Lima (foto), i Mosambik

Bildene fra årets AZGO-festival i Maputo viser et publikum i ekstase, med noen av de ypperste lokale musikerne og store stjerner fra det afrikanske kontinentet på scenen: Bombshelter Be-ast, Élida Almeida, Timbila Muzimba, Siphohotstix Mabuse, Kapa Dech og Banda Kakana.

Dette er navn som klinger bra i mange afrikaneres ører. Flere av de mest kjente artistene høres også jevnlig på radiokanaler, tv-innslag, reklamefilmer og spillefilmer i Europa, USA og andre deler av verden.

– Vi *vet* at mange av våre lokale ar-

tister blir spilt i Portugal, Frankrike og andre europeiske land. Men vi har ingen systemer for å fange opp hvor, når og hvor ofte musikken deres blir spilt, forteller Paulo Chibanga, mannen bak festivalen.

Null kroner

Artistene tjener penger på konsertene. Å bli kringkastet verden over betyr derimot lite. Det gir i beste fall et snev av stolthet, hvis de mot formodning får vite at musikken deres er blitt spilt i et annet land. Null kroner i kassa.

– En av våre artister er med på

Paulo Chibanga, festivalsjef.

soundtracket til en stor Hollywood-blockbuster, «*the Pledge*» av Sean Penn. Det var jo stor stas, og han fikk selvfølgelig en engangssum. Men hver gang filmen spilles på ulike tv-kanaler rundt i verden får han ingenting, sier den mosambikiske festivalarrangøren.

Mosambik har ikke en godt fungerende organisasjon som kan støtte opp om artistenes opphavsrettigheter. Landet har heller ikke utviklet et digitalt programvare-system til å registrere musikkavspillinger, det være seg i utlandet eller på hjemmebane.

– Problemet er også at mange mo-

sambikiske musikerne ikke vet hva de har krav på og hvordan de skal få pengene. De kjenner ikke sine rettigheter. De har overhodet ikke peiling, sier Chibanga.

– Ofte er artistene mest opptatt av å bli populære og få folk til konsertene sine, så de gir gjerne musikken sin gratis til de ulike radiostasjonene, legger han til.

Vil gjerne betale

En kanal som definitivt spiller *mye* musikk fra det afrikanske kontinentet er Jungeltelegrafan i NRK P2; ørkenblues fra Mali, hiphop fra Sør-

onsere

Roberto Isaias og Sizaquiel Mathombe fra gruppa Kapa Dech under Azgo-festivalen i Mosambik i mai.

Elida Almeida, Kapp Verde.

Pimenta, Kapa Dech, Mosambik.

Sara Tavares, Kapp Verde.

Antonio Marcos, Mosambik.

Afrika, sokos, mbalacha, mbira eller marrabenta fra Mosambik. Og «jungeltelegrafistene» Sigbjørn Nedland og Arne Berg kjenner meget godt til problemstillingen Chibanga skisserer.

Radarparet fra P2 har i mange år tatt til orde for at afrikanske musikere skal få sin rettmessige godtgjøring når deres musikk blir kringkastet på radio, tv, kino og reklamefilmer.

– Når vi sitter her og lager Jungeltelegrafene og spiller afrikansk musikk, så betaler vi penger til TONO, og det går inn penger på en konto der. Og vi vet hvem som skal ha de

pengene, for vi oppgir hvem som er komponister, hvem som er tekstforfattere og hvem som er utøvere. Men de pengene kommer aldri, eller veldig sjeldent, fram til de afrikanske komponistene som ikke har et lokalt Tono i sitt land, sier Sigbjørn Nedland.

TONO forvalter opphavsrettigheter og innkasserer vederlag på vegne av norske komponister, tekstforfattere og musikkforlag. Organisasjonen sørger også for at utenlandske rettighetshavere får betalt via sine respektive organisasjoner i det landet de bor i.

Går til europeiske musikere

– TONO og de andre europeiske organisasjonene insisterer på at det må være et pålitelig *collection society*, et copyright-byrå i landet, som de kan sende pengene til. De går ikke med på å sende pengene direkte til de som skal ha dem.

Selv om *Jungeltelegrafene* kan formidle navn, adresse, telefonnummer og kontonummeret til musikkskaperen, så kommer pengene aldri fram, ifølge Nedland.

– Realiteten er at vi spiller mye afrikansk musikk som musikkskaperne aldri får betalt for. Pengene blir

i de enkelte europeiske landene og subsidierer musikken der. Så Afrika subsidierer europeisk musikk med millioner av euro hvert år.

– Så NRK betaler, men pengene kommer ikke fram?

– Nei, de kommer ikke fram, for det er et internasjonalt system som forutsetter at man har en vestlig type regime med innsamling av copyright-penger i hvert enkelt land. Og det har man ikke i alle land i Afrika. Man har ikke kommet så langt i utviklingen der.

– Dette er jo et prosjekt som jeg mener norsk bistand kunne vært →

8 Aktuelt

■ #METOO

Oxfam kastet ut av Haiti

Myndighetene på Haiti har trukket tilbake hjelpeorganisasjonen Oxfam sin tillatelse til å arbeide i Haiti, melder nyhetsbyrået Reuters. Dette skjer i kjølvannet av at det tidligere i år ble avslørt at flere Oxfam-ansatte, som jobbet på Haiti etter jordskjelvet i 2010, hadde kjøpt sex av prostituerte.

■ BARNEARBEID

108

millioner er tallet på antall barnearbeidere innen landbruk globalt, ifølge FNs matvareorganisasjon (FAO). FAO mener tallet har økt med 10 millioner siden 2012, og at kriger og klimakrise er medvirkende til den negative utviklingen.

← brukt til. Å være med på å sette opp en sånn organisasjon i ulike land, skyter Arne Berg inn.

Bistand til jobbskaping

Bistand til afrikansk musikk bør ikke bare handle om å støtte små og store kulturprosjekter, understreker de to NRK-programlederne. Det handler også om å støtte en potensiell industri. Det handler om jobbskaping.

– I norske statsbudsjetter og i bistandsbudsjetter overalt i verden, der finansfolk styrer, blir kultur noe man hiver smuler til når alt «det viktige» er gjort. Det blir en ørliten ekstrating for å gjøre folk litt glade på toppen av alt det andre... Men det er jo ikke sånn, sier Sigbjørn Nedland.

Kultur og musikk er en av de viktigste «naturressursene» i mange afrikanske land, mener han. Like viktig som malmen de finner i fjellene, eller jordbruket...

– Det er en potensiell levevei for menneskene som bor der. Det er ikke bare noe man driver med på fritida og for moro. Og skal man bli god til noe, så må du kunne gjøre det på heltid. Da må det være strukturer på plass.

Det må være en industri bak det. Det er like viktig å utvikle kultur og musikkindustrien som det er å utvikle andre industrier, insisterer musikk-eksperten.

Nedland viser til USA.

– Der tjener de mer på musikk og underholdning enn på noen annen industri. Og i mange av de afrikanske landene der jeg har jobbet har de et enormt potensial til å gjøre noe av det samme, nemlig bygge ut musikkindustrien og gjøre det til en kommersielt fungerende industri.

– Men for at afrikanerne skal nå sitt potensiale, så må vi slutte å snylte på dem, som vi gjør i dag, poengter programlederen fra «Jungeltelegraf».

– Lag copyright-fond!

For 12 år siden gikk Sigbjørn Nedland til TONO, forteller han. Han sa: «Dere kan ikke sitte og beholde alle disse pengene lenger! Dere *vet* hvor pengene kommer fra og hvor mye penger det er. Disse pengene bør dere sette i et fond, og bruke de på å bygge opp copyrights-organisasjoner i disse landene».

Sigbjørn Nedland, NRK-programleder og musikk ekspert.

– Det var tydeligvis vanskelig å få til. Men NORCODE-initiativet, som ble opprettet litt senere, gjør likevel noe av akkurat dette, sier Nedland.

The Norwegian Copyright Development Association (NORCODE) ble opprettet i 2007, som et samarbeidprosjekt mellom organisasjonene GRAMO og TONO, med mål om å drive utviklingsarbeid på copyright-feltet.

– De bruker riktignok ikke en veldig stor prosent av de pengene som kommer inn, men allikevel – de har begynt å gjøre noe, sier Sigbjørn Nedland.

– Det er et svært lerret å bleike. Det er jo veldig mange land i verden. Men det er for eksempel noe man kunne brukt mye mer kulturmidler til fra

bistandsbudsjettet, tilføyer Arne Berg.

– Ikke bare kulturmidler. Dette er næringsliv. Det er absolutt næringsliv, sier Nedland.

På gang

Tilbake til Mosambik. For det skjer faktisk *noe* der, i retning av å bygge opp en ordentlig musikkindustri. Azgo-festivalen er ikke bare en ren musikkfestival, men også en arena for diskusjon og nettverksbygging.

– Vi har et punkt på programmet som heter «Dialogar», og i år hadde vi fokus på nettopp dette med opphavsrettigheter og hvordan våre artister skal tjene penger på musikken sin. Målet er å styrke lokale artister – ikke bare kunstnerisk, men også kommersielt, sier festivalsjefen Paulo Chibanga.

I Mosambik er det å leve av musikken sin foreløpig bare noen veldig få forunt. Det ønsker den mosambikiske ildsjelen å gjøre noe med.

– Artistene tjener selvfølgelig penger på konserter. Men de kunne tjent ti ganger mer hvis de fikk de inntektene fra kringkasting som de har rettmessig krav på, understreker

« I mangel på et lokalt TONO kommer pengene aldri, eller veldig sjelden, fram.»

Sigbjørn Nedland, musikkjournalist i NRK

TONO:

– Vi snyter ikke afrikanske musikere

TONO jobber møysommelig for å finne rettighetshavere over hele verden, forsikrer kommunikasjonssjef Willy Martinsen. Organisasjonen klarer likevel ikke å svare på hvor mye penger som aldri finner veien til rette opphavsmann eller kvinne.

– TONO TAR alle spillelister og rapporter om musikkbruk på alvor, sier Martinsen til Bistandsaktuelt.

– Og hva gjør TONO helt konkret for å sikre at afrikanske musikkskapere får betalt som fortjent?

– Vi sitter manuelt og søker omhyggelig etter rettighetshavere på databaser verden over. Dette resulterer i presise avregninger til rettighetshavere både i Norge og verden for øvrig for fremføringer på for eksempel radio, deriblant Jungeltelegraf, svarer kommunikasjonssjefen.

– Hvis vi ikke umiddelbart klarer å identifisere rettighetshaverne, kan vi gjerne lete i lang tid. Og inntil de er funnet, settes pengene som skulle gått til rettighetshaverne på vent.

Må være medlem

Men artistene må være medlem av et selskap eller en copyright-organisasjon. Det har programlederne fra Jungeltelegraf rett i, bekrefter Martinsen. Og han ser også utfordringen i dette.

– Det er klart at mange utviklingsland ikke har like transparente og ordnede forhold som i Norge. Og utfordringene er størst i land som generelt har dårlig infrastruktur. Det er mange som har en lang rekke rettigheter de ikke vet om. Det er et langt lerret å bleike.

Martinsen mener likevel at TONO har et godt system for å nå ut med vederlag til musikkskapere rundt i verden. Han viser til en lang liste med land verden der TONO har såkalte gjensidighetsavtaler med selskaper som ivaretar musikere og komponisters rettigheter. Cirka

halvparten av Afrikas 54 land er på denne listen.

– Det er viktig å nå ut med informasjon om at du må melde deg inn i en organisasjon for å få opphavsretts-vederlag gjennom dette systemet. Det gjelder også her i Norge. Og jeg vet at opphavsrettsorganisasjoner i utviklingsland arbeider mye med dette.

– Et nydelig stykke bistandsarbeid

– Men det er fortsatt mange land som ikke har slike organisasjoner og systemer. Hva med musikerne i disse landene?

– Jeg kom nettopp fra årsmøtet i NORCODE, som driver et nydelig stykke bistandsarbeid. NORCODE har i flere år jobbet for å gi musikere i utviklingsland hjelp til å etablere copyright-organisasjoner. Gjennom NORCODE har vi bidratt med penger, kompetanse og IT-løsninger i en rekke land, sier Martinsen.

Han forteller videre om den internasjonale paraplyorganisasjonen CISAC, som jobber med å kartlegge markeder rundt i verden og peker på områder der det er behov for å bedre systemene.

Uklart hvor mye

Martinsen avviser bestemt at noen

prøver å «snylte på» afrikanske musikere. Men han har ikke et klart svar på hvor mye penger det er som aldri finner veien til musikere som ikke er medlem av en opphavsrettorganisasjon.

– Det er grunnleggende for oss å avregne riktige beløp til riktige opphavere. Hvis vi får inn rapport på et verk som er spilt på radio, og vi ikke finner noen informasjon i våre egne eller internasjonale registre, holder vi av pengene som skal avregnes i inntil 3 år.

– Hvor havner så pengene?

– TONO er en non-profitorganisasjon. Etter driftskostnader er trukket fra skal alt betales videre ut til rettighetshavere. Lykkes vi ikke etter tre år å finne korrekte rettighetshavere avregner vi pengene på annen fremført musikk.

– Går noen av disse pengene til NORCODE? I så fall hvor mye?

– Husk at det aller meste av musikk som brukes i Norge er vestlig, og oftest norsk eller angloamerikansk musikk. Det betyr også at det er et mindretall av de uidentifiserte verkene som er skrevet av opphavere fra utviklingsland. Det er derfor ikke naturlig å hente vår støtte til Norcode fra disse midlene, svarer kommunikasjonssjef Willy Martinsen i TONO. ■

Willy Martinsen, kommunikasjonssjef i TONO
Foto: Caroline Roka

■ MEDIA

Aftenposten felt i PFU for Plan-dokumentar

Aftenposten brøt god presseskikk da avisa publiserte dokumentarserien «Stuck», ifølge Pressens Faglige Utvalg (PFU). Serien var laget i samarbeid med bistandsorganisasjonen Plan og satte søkelys på jenters rettigheter. PFU slår i sitt vedtak fast at serien bryter med reglene mot sponing av nyhets- og aktualitetsjournalistikk.

« – De arabiske landene består stort sett av inkompetente regjeringer som ikke engang vet å styre seg selv. »

Professor Rami Khouri ved Det amerikanske universitetet i Beirut i et intervju i Dagsavisen.

Chibanga.

Han viser til Sør-Afrika og copyright-organisasjonen SAMRO, der de fleste musikerne og komponistene i landet er medlemmer. Artistene får alltid minst 70 prosent av inntektene fra kringkasting og offentlig avspilling av musikken deres. 30 prosent går til administrasjon.

Tror at det er mulig

Lederen for SAMRO og andre afrikanske og internasjonale aktører på feltet var også tilstede under Azgo-festivalen for å dele sine erfaringer.

– Vi må bygge opp en musikkindustri der vi jobber under internasjonale standarder og rammer. Og vi lærer gjerne av Brasil, Portugal, Sør-Afrika eller Norge, sier Chibanga.

Og han har tro på at det er mulig å bygge opp en sterk musikkindustri både i Mosambik og andre afrikanske land.

– I USA er jo underholdningsindustrien større enn både olje og gass, poengterer Paulo Chibanga. Og legger til:

– *I believe we can make the African music industry great too.* ■

Disse skal sikre musikernes opphavsrett

TONO forvalter opphavsrettigheter på vegne av komponister, tekstforfattere og musikkforlag. Organisasjonen eies og styres av sine medlemmer og innkasserer vederlag blant annet ved kringkasting og annen offentlig fremføring. TONO skal overføre midlene videre til rettighetshaverne, enten de er norske eller utenlandske.

GRAMO representerer artistene og plateselskapene/produsentene. Det betyr at de som kun fremfører musikk «live» bare trenger å forholde seg til TONO, mens de som fremfører musikk som er innspilt/produsert må forholde seg til både TONO og GRAMO. De fleste land i Europa og Amerika har velfungerende copyright-organisasjoner som TONO og GRAMO samarbeider med. TONO har også gjensidighetsavtaler med copyright-selskaper i 25 afrikanske land.

SAMRO er Sør-Afrikas copyright-organisasjon. De fleste andre land i det sørlige Afrika mangler effektive systemer og organisasjoner som kan sørge for at artistene får oppfylt sine opphavsrettigheter.

NORCODE ble etablert i 2007 av TONO, GRAMO, BONO, Kopinor og Norwaco. Organisasjonen driver utviklingsarbeid på copyright-feltet. Budsjettet for 2017 var på cirka 7 millioner kroner, med midler fra de nevnte organisasjonene. Norad bidro med 2 millioner.

En sørafrikansk utgave av «Adams matkasse» i produksjon.

Foto: Wayne Conradie

Det er nå mulig for sørafrikanere i Cape Town og Johannesburg å bestille matkasser med middagsoppskrifter og ingredienser hjem. Foto: Wayne Conradie

Sissel Tellefsen satser på det sørafrikanske markedet.

Foto: Wayne Conradie

Norsk matsuksess i Sør-Afrika

Sunn mat til den travle sørafrikanske middelklassen. Det er forretningsideen til et norsk gründerektepar i Cape Town. Gründersuksessen har nå 30 ansatte. **Av Jan Speed**

Matkasser levert på døren er et nytt konsept i Afrika. DayToDay er et av tre selskaper som nå tilbyr oppskrifter og ingredienser til gode middager i Sør-Afrika. Oppstarten var i Cape Town høsten 2015. Nylig ble virksomheten utvidet til Johannesburg.

– Vi er nok inspirert av det norske selskapet «Adams Matkasse». Vi så konseptet i Norge og tenkte at dette må det være mulig å få til i Sør-Afrika, sier Sissel Tellefsen til Bistandsaktuelt. På det tidspunktet jobbet hun på Universitetet i Cape Town.

Begynte i garasjen

Hun og mannen Geir, begge fra Arendal, flyttet til Sør-Afrika for femten år siden. De har drevet gjestehus og vingård ved

Robertson i Vest-Kapp-provinsen.

De begynte å sette sammen matboksene i garasjen hjemme. De første leveransene med ferske varer gikk til venner rundt om i Cape Town. En lokal kokk, Gino Sidress, bisto etter hvert med å utarbeide oppskrifter med lokale

ingredienser.

Selskapet sender nå ut rundt 22 000 måltider i måneden. Det er 30 ansatte.

– I begynnelsen var folk helt fremmed til konseptet, nå begynner folk å bli mer kjent med det å bestille middagskasser. Sørafrikanere begynner å bli mer vant til å handle online. Det er gøy å være med på den utviklingen, sier Tellefsen.

Ekspansjon

Det er først nå selskapet, der ekteparet har investert egne midler, begynner å tjene penger.

Hun ser flere ekspansjonsmuligheter både i Sør-Afrika og på resten av kontinentet.

– Det hadde vært bra om vi også klarte å få en større del av befolkningen til å spise sunnere, sier hun. ■

« Vi er nok inspirert av det norske selskapet «Adams Matkasse». Vi så konseptet i Norge og tenkte at dette må det være mulig å få til i Sør-Afrika. »

Sissel Tellefsen, DayToDay.

10 Aktuelt

I en rekke afrikanske land har regjeringsmedlemmer, parlamentarikere, ledere av statlige institusjoner og sentrale embetsmenn omfattende frynsegoder. Tilskudd og lån til bil, gratis bensin og sjåfør er blant disse. Her er det Zimbabwes finansminister Patrick Chinamasa som ankommer parlamentet for å presentere statsbudsjettet for 2018. Politikernes frynsegoder skaper misnøye og gjør store innhogg i offentlige budsjetter. Foto: Aaron Ufumeli / EPA / NTB scanpix

Når en Toyota Land Cruiser blir politikkenes eger

Trodde du at ideologi og arbeid for folkets beste var den primære drivkraft bak politisk engasjement? Slik er det ikke nødvendigvis i afrikanske land. – En hovedgrunn til at mennesker engasjerer seg i politikk er å skaffe seg private goder, fastslår politisk kommentator Happy Kayuni i Malawi.

Av Gunnar Zachrisen, Oslo, Kizito Makoye, Dar es Salaam, Raphael Mweninguwe, Lilongwe og Jeffrey Moyo, Harare

I afrikanske land er en fin bil det fremste statussymbolet – et bevis på god inntekt, vellykkethet og makt. Men det er en luksus de færreste kan unne seg.

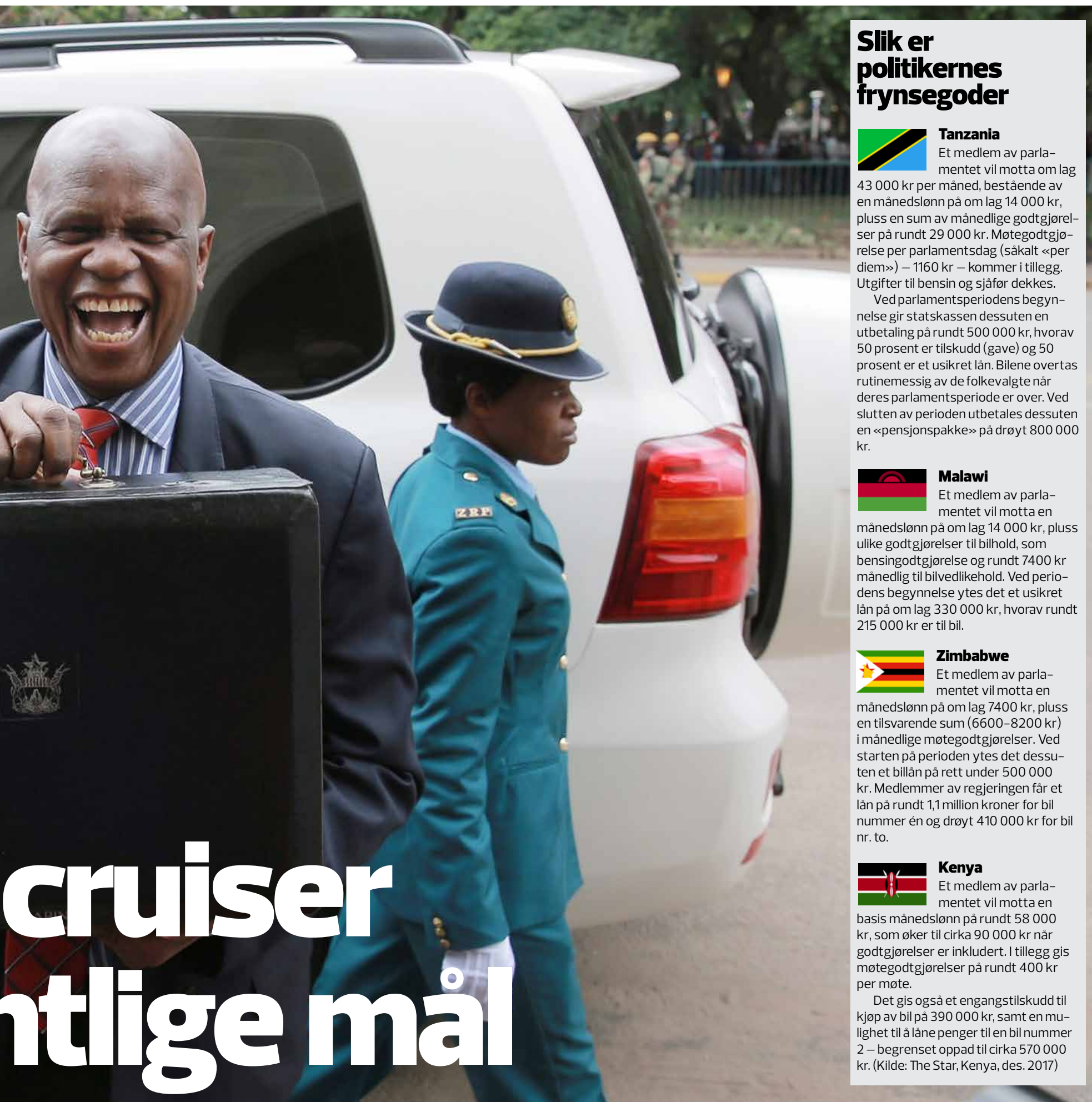
Verken næringslivet, offentlig byråkrati eller akademia tilbyr karrierer med håp om god lønn. Da vil veien til en blankpolert, ny Toyota Land Cruiser gå via politikken.

Lønnen du mottar som politiker ligger i mange land på et moderat

nivå. Til gjengjeld er frynsegodene, særlig de som er knyttet til bil, svært romslige. I flere land, med et stort antall politikere på ulike nivåer, er de så omfattende at de også utgjør betydelige utgiftsposter på de nasjonale statsbudsjetter.

Her er våre korrespondenters rapporter fra tre afrikanske land – **Tanzania, Malawi og Zimbabwe**. I tillegg har vi supplert med tilgjengelig informasjon fra et fjerde; **Kenya**.

cruiser ntlige mål

TANZANIA:

Svermer av glinsende Range Rovere, Toyota Landcruisere og andre firehjulinger står parkert utenfor bygningen. De bærer bud om at det er møter i Tanzanias nasjonalforsamling i hovedstaden Dodoma. Samtidig forteller de en tydelig historie om politikeres smak for dyre biler.

Lokale politikere, både parlamentsmedlemmer og statsråder, er hyppige kunder i de lokale bilbutik-

kene, der de jakter på siste nytt blant internasjonale bilmerker. De siste årenes mote er drivstoff-slukende Sport Utility Vehicles (SUV). Mens det er godt nytt for bilforhandlerne, er det opp til skattebetalerne å bære den økonomiske byrden.

Audi, Toyota Landcruiser, Hummer og BMW – de er alle bilmerker som er vanlige syn i byen ved Central Rift Valley. En viktig grunn er den romslige lånepakken (på rundt

500 000 kr) som tilbys hver enkelt av parlamentets medlemmer. I tillegg kommer andre frynsegoder som vil glede enhver bileier, som gratis sjåfør og bensingodtgjørelse uten noen øvre grense.

<<Vi må ut for å besøke velgerne>>

Kontrasten er stor til den virkeligheten flertallet av landets befolkning lever i. For en vanlig mann og kvinne i et land

Slik er politikernes frynsegoder

Tanzania

Et medlem av parlamentet vil motta om lag 43 000 kr per måned, bestående av en månedslønn på om lag 14 000 kr, pluss en sum av månedlige godtgjørelser på rundt 29 000 kr. Møtegodtgjørelse per parlamentsdag (såkalt «per diem») – 1160 kr – kommer i tillegg. Utgifter til bensin og sjåfør dekkes.

Ved parlamentsperiodens begynnelse gir statskassen dessuten en utbetaling på rundt 500 000 kr, hvorav 50 prosent er tilskudd (gave) og 50 prosent er et usikret lån. Bilene overtas rutinemessig av de folkevalgte når deres parlamentsperiode er over. Ved slutten av perioden utbetales dessuten en «pensjonspakke» på drøyt 800 000 kr.

Malawi

Et medlem av parlamentet vil motta en månedslønn på om lag 14 000 kr, pluss ulike godtgjørelser til bilhold, som bensingodtgjørelse og rundt 7400 kr månedlig til bilvedlikehold. Ved periodens begynnelse ytes det et usikret lån på om lag 330 000 kr, hvorav rundt 215 000 kr er til bil.

Zimbabwe

Et medlem av parlamentet vil motta en månedslønn på om lag 7400 kr, pluss en tilsvarende sum (6600–8200 kr) i månedlige møtegodtgjørelser. Ved starten på perioden ytes det dessuten et billån på rett under 500 000 kr. Medlemmer av regjeringen får et lån på rundt 1,1 million kroner for bil nummer én og drøyt 410 000 kr for bil nr. to.

Kenya

Et medlem av parlamentet vil motta en basis månedslønn på rundt 58 000 kr, som øker til cirka 90 000 kr når godtgjørelser er inkludert. I tillegg gis møtegodtgjørelser på rundt 400 kr per møte.

Det gis også et engangstilskudd til kjøp av bil på 390 000 kr, samt en mulighet til å låne penger til en bil nummer 2 – begrenset oppad til cirka 570 000 kr. (Kilde: The Star, Kenya, des. 2017)

12 Aktuelt

← tryggere enn vanlige biler.

– Jeg trenger en sterk bil, slik at jeg kan besøke folk i landsbyer langt unna. Jeg kunne jo hatt en mindre bil, men jeg ønsker ikke å pådra staten kostnader i form av reparasjoner, sier Ali Kessy, parlamentsmedlem fra regjeringspartiet CCM fra valgdistriktet Nkasi.

Magufuli lar bilgodene i fred

Vanlige folk og politiske analytikere forteller en annen historie.

– Behovet for dyr bil dukker plutselig opp når inntekten deres øker. Politikerne blir imidlertid ikke mer opptatt av å løse de problemene velgerne deres har. I virkeligheten er det heller omvendt – at fellesskapet ender opp med å betale kostnadene ved de politikerne de har valgt, sier politisk kommentator Luwanga Kizoka.

Landets nye president John Magufuli har tidligere lovet å iverksette strenge sparetiltak, inkludert å kutte ut sløsing på bruk av kostbare luksusbiler. Tross dette har regjeringen foreløpig ikke gjort noe med parlamentsmedlemmenes omfattende bilgoder.

– Jeg synes det blir feil å betale så mye penger til parlamentsmedlemmer. Myndighetene klarer samtidig ikke å betale månedslønnen til lærere og leger, og et flertall i befolkningen står uten grunnleggende offentlige tjenester, sier Bashiru Ali, forsker i statsvitenskap ved Universitetet i Dar es Salaam.

Han representerer et samfunnsområde – akademia – der folk også tidvis går over til politikken, på flukt fra elendige lærer- og forskerlønninger.

Stemte for å øke egne goder

Tanzania, med en befolkning på 55 millioner mennesker, har til sammen 375 parlamentsmedlemmer. I kraft av sin posisjon som folkevalgte får de rett til en omfattende pakke med lønn og frynsegoder, inkludert et svært gunstig billån.

Slike «luksusbil-pakker» har gjentatte ganger skapt sinne blant vanlige tanzanianere, som kjemper en daglig kamp for å få endene til å møtes. I 2014 var det en opphetet offentlig debatt etter at de folkevalgte hadde stemt for å øke sine egne frynsegoder kraftig.

Men parlamentsflertallet vedtok å bevilge seg selv en økonomisk pensjonspakke på drøyt 800 000 kr, som skulle utbetales ved slutten av parlamentsperioden.

– Folk blir sinte når de – samtidig med dette – ser at de selv ikke får det de har blitt lovet. De ser på dette som en form for korrupsjon, sier Bashiru Ali.

«Jeg kunne jo hatt en mindre bil, men jeg ønsker ikke å pådra staten ekstra kostnader til reparasjoner.»
Ali Kessy, parlamentsmedlem fra regjeringspartiet CCM

Har kjøpt 2700 Landcruisere

Parlamentsmedlemmene er ikke de eneste som gis muligheter for å kjøpe seg luksusbiler. Andre offentlige ansatte, som ministre, departementsråder, regionale sjefene og ledere av ulike statsetater har også rett til en firehjulstrekk.

Til sammen har myndighetsapparatet i Tanzania en flåte på rundt 2700 Toyota Landcruisere, avslørte en undersøkelse gjort av Nipashe, en lokal swahili-språklig avis. De totale kostnadene til innkjøp beløper seg til skandaløse 1,18 trillioner shilling, om lag 4,2 mrd. kroner, hevder avisen.

ZIMBABWE:

Toppmodeller som Mitsubishi Pajero, Land Rover, Nissan Navara og flere andre dyre bilmerker tilhørende Zimbabwes parlamentarikere står i rekke og rad ved veikanten, noen langs Nelson Mandela Avenue og noen langs Third Street sørøst for landets nasjonalforsamling i Harare.

En gruppe parlamentarikere kledd i designer-dresser står og prater muntert utenfor nasjonalforsamlingen.

Zimbabwiske politikere, som Joseph Chinotimba, mener gratis bil er en rettighet for politikere. Chinotimba er selv parlamentariker for Zimbabwe Africa National Union Patriotic Front (Zanu-PF) fra valgkretsen Buhera South.

– Vi kan ikke gå til fots når vi besøker våre valgkretser. De store bilene regjeringen stiller til rådighet for oss har til hensikt å hjelpe oss som ledere å nå lett ut til vårt folk. Så vi trenger disse bilene. For oss parlamentarikere bør disse bilene faktisk alltid være der, sier Chinotimba til Bistandsaktuelt.

– Slett våre avdrag på billån!

Chinotimba har tidligere tatt til orde for at regjeringen skulle stryke eventuelle utestående avdrag parlamentarikere har på sine biler. Forslaget knytter seg til den spesielle og gunstige billånordningen Parliament's Vehicle Loan Scheme.

Nå går han enda et skritt videre. – Kjøretøyer vi trenger for å gjøre jobben vår burde ikke forutsette at vi tar opp egne lån. Det burde være en gave. Regjeringen bør ta regningen for dette, for arbeidet vi gjør er vanskelig, sier Chinotimba.

Som for mange andre zimbabwiske politikere symboliserer 60 år gamle Chinotimbas liv en historie om å gå fra filler til rikdom. Han har selv gått fra å være en vanlig sikkerhetsvakt for byrådet i Harare til å bli parlamentariker, og blir nå fraktet rundt i en dyr bil med egen sjåfør. Bensinen er dessuten forhåndsbetalt.

Zimbabwe, med en befolkning på 14 millioner, har 350 medlemmer i senatet og nasjonalforsamlingen. Alle har rett til biler betalt av statlige budsjetter.

Ulike politiske observatører latterliggjør myndighetenes manglende restriksjoner på dyre biler til politikere. I et fattig land med så mange nasjonale folkevalgte blir frynsegodene til betydelige utgiftsposter på offentlige

Ali Kessy fra regjeringspartiet CCM i Tanzania synes ikke frynsegodene er gode nok. Foto: Parliament of Tanzania Media Team

Tanzanias president John Magufuli er sterkt imot offentlig sløseri, men har foreløpig ikke rørt politikernes romslige bilordninger. Foto: Government of Tanzania

Happy Kayuni, forsker ved Chancellor College, Malawi. Foto: Anja Bergersen, SUM

budsjetter.

– Politikerne trenger dyre biler for å vise seg fram, ikke for å gjøre en jobb. For politikere er det å bli kjørt rundt i en dyr bil med egen sjåfør et tegn på makt, og de elsker det, sier den uavhengige politiske observatøren Owen Dhliwao til Bistandsaktuelt.

Claris Madhuku, direktør i rettighetsgruppen Platform for Youth Development er langt på vei enig med Dhliwao.

– Vi har politikere, særlig lovgivere i Zimbabwe, som har gått inn i politikken fordi de vet at de får luksuskjøretøyer gratis. Bilene vil de bruke for å vise seg med i landsbyene sine, for eksempel. Når de så forlater politikken, får de kjøpe bilene til gibortpris, sier Madhuku til Bistandsaktuelt.

Bil etter rang

Standarden på bilen følger parlamentarikerens rang. Vanlige representanter i Zimbabwes nasjonalforsamling har krav på en Ford Ranger double cab med firehjulstrekk, som koster rundt 60 000 dollar (om lag 490 000 kr). Nasjonalforsamlingens speaker har krav på en Toyota Fortuner og en Mercedes-Benz S-klasse, begge flunkende nye.

Regjeringsmedlemmer har rett til to toppmodeller hver, én Toyota Landcruiser med firehjulstrekk og én Mercedes-Benz S-klasse. Regjeringen har 22 ministre og seks viseministre med tilsvarende bilrettigheter.

Prisen på en Toyota Landcruiser VX200 hos bilforhandlere i Harare er i gjennomsnitt 138 000 dollar, vel 1,1 millioner kroner.

Kjøper lojalitet med bil

En topp-embetsmann i regjeringen forklarer systemet for Bistandsaktuelt:

– Det er parlamentarikerne, regjeringsmedlemmene og deres nestkommanderende som har rett til kjøretøyer. Lovmakerne er alltid travelt opptatt med nasjonalforsamlingens saker og reiser mye til og fra sine valgkretser. De trenger passende bi-

ler for å utføre sine plikter. Statsråder og deres nestkommanderende reiser også på kryss og tvers i landet på offisielle oppdrag. De trenger derfor kjøretøy med firehjulstrekk, samt en bil ekstra til lokal bruk.

Også tradisjonelle ledere («høvdinge», red.anm.) tilgodeses i det zimbabwiske system for frynsegoder. Regjeringens mål er åpenbart å sikre seg deres politiske lojalitet og støtte. President Emerson Mnangagwa har tidligere i år besluttet å gi 226 Isuzu double cab-biler til de tradisjonelle lederne. De tradisjonelle lederne får også forhåndsbetalt drivstoff, på linje med parlamentarikerne.

– Sykehusene mangler medisiner. Men fordi det er valg om få måneder, valgte Mnangagwa i stedet å smøre tradisjonelle ledere slik at de driver valgkamp for han, sier grasrotaktivisten Elvis Mugari til Bistandsaktuelt.

MALAWI:

En bro over elven Riwawazi. Det ble velgerne i Balaka-distriktet i Malawi lovet av sine politikere i valgkampen i 2014.

Folk i landsbyene rundt Nancholi hadde klaget på at skolebarna mistet undervisning på skolen. Dette skjedde i regntida. Elva gikk over sine bredder og elevene kom seg ikke over. Nå skulle en bro løse problemet.

Lokale høvdinge og landsbyer ble mobilisert og skaffet materialer som sand, planker og grus. De politiske kandidatene lovet å skaffe sement og å betale arbeidere for å bygge broen. De lovet også å bygge brønner fordi befolkningen fikk vann fra ubeskyttede vannkilder.

Men da valget kom og kandidatene ble stemt inn i parlamentet kom det verken sement eller arbeidere. Politikerne glemte hele bro-prosjektet, forlot området og flyttet til byen.

– Typisk, de sviktet oss!

– Det er typisk politikere å svikte oss så snart de er blitt valgt. De reiser og vil heller bo i byer, sier Elube James, ei 19 år gammel kvinne fra

Balaka-distriktet.

James sier politikerne lovet å gi landsbyene rent drikkevann, bedre helse-tjenester og mye annet.

– Men som du kan se, drikker vi fortsatt utrygt og skittent vann, sier hun og viser oss det lokale vannhullet.

Balaka-eksempelet er bare ett av mange hvor politikere i Malawi forlater sine velgere til fordel for et luksuriøst liv i byen. De glemmer gradvis folk de lovet å støtte hvis de ble valgt. De legger seg til en kostbar livsstil med dyre biler, i stedet for å bruke pengene til å hjelpe mennesker som Elube James.

<<Mage-politikk>>

Dette reiser spørsmålet: Hvorfor går folk i Malawi inn i politikken?

– Fenomenet kan forklares ved hjelp av kjente begreper i afrikansk politikk, som «levebrød-politikk», «mage-politikk» og «neo-patrimonialisme», sier Happy Kayuni som er politisk kommentator og forsker ved Chancellor College.

Han legger til at det i mange afrikanske land er slik at enkeltpersoner går inn i politikken for å skaffe seg privat gevinst på bekostning av nasjonale interesser.

– De fleste av disse politikerne stjeler av offentlige ressurser. Det skjer ved at den politiske eliten samarbeider med private for å styrke sin økonomiske og politiske makt. Ved å være en teknisk dørvokter for statlige ressurser er politikerne godt posisjonert til å bruke en blanding av lovlige og ulovlige metoder for å berike seg selv, sier Kayuni.

Kommentatoren mener at både politikere som sitter ved makta og de som er i opposisjon oppfører seg slik.

– Det er som om de gikk på samme skole for å lære å lyve overfor velgerne, sier han.

Kjøpte bil under sultkrise

Kayuni viser til situasjonen i 2016 da Malawi kjempet for å skaffe mat til 6,5 millioner sultne og underernærte innbyggere.

Midt under matkrisen besluttet landets president Peter Mutharika å kjøpe seg en ny bil på statens regning. Valget falt på en luksuriøs prestisjebil av typen Lexus LX570, til en verdi av rundt 100 000 dollar (om lag 815 000 kr).

Likevel var det måteholdent sammenlignet med handlevanene til hans

eldre bror, nå avdøde president Bingu wa Mutharika, noen år før. I juni 2005 kjøpte han seg en limousine, en Mercedes Mayback 62. Den var verdt 545 000 dollar, om lag 4,4 millioner kroner.

Finansminister Goodall Gondwe forklarte ved denne anledning i mediene at kjøpet var berettiget og nødvendig «siden det allerede var tatt inn i regjeringens budsjetter».

Doblet sine egen pakke

Som om ikke dette var nok, endret parlamentsmedlemmer sine egne betingelser etter valget i 2014. Deres lån og tilskudd ble doblet fra 20 000 dollar til 40 000. Beløpet omfattet 26 000 dollar til innkjøp av bil, 12 000 til forbruk og 2000 dollar i beredskap. I tillegg har de en lønn på 1700 dollar pr. måned, pluss 900 til å vedlikeholde bilen. De har også gratis drivstoff for å kunne besøke sine velgere, noe som svært sjelden skjer.

Et flertall av parlamentsmedlemmene bruker kraftige firehjulstrekkere som Toyota Twin Cabins, Isuzu Double Cab og Toyota Landcruisers. De samme bilene inngår også i presidentens bilkorteseje.

Regjeringen i Malawi sløser grovt med penger samtidig som den overser vanlige folks nød og lidelse, mener menneskerettighetsforkjemperen Bill Mayaya.

– Dette er egoisme av verste stort og kan sidestilles med tyveri, fastslår Mayaya.

Han mener politikere velger å leve i sin egen verden, slik at de slipper å forholde seg til lidelsene til vanlige innbyggere i det fattige Malawi.

Det finnes unntak

Mayaya har merket seg at bilkortesejene er mye lengre i afrikanske land enn i Europa. Han mener at lange og flotte bilkortesejer gir afrikanske ledere en følelse av makt og verdighet. Samtidig er det forskjeller i politisk kultur også i afrikanske land.

– For noen år siden var jeg SADC-valgobservatør i Botswana. Der noterte jeg meg at presidenten i valgkampen kjørte rundt med bare to biler, og det var slett ikke luksus-biler. Folk i Botswana er ikke påvirket av glamouren som er ment å skulle forføre folkemengden. Vi i Malawi må endre vår tenkemåte, sier Happy Kayuni. ■

Inntektsnivå – politikerne vs. velgerne

Politikernes månedslønn (før frynsegoder) og Tanzanias minstelønn per måned.

(Omregnet til norske kroner.)

Kilde: Tanzania Public Service Management

43 000

1350

Norges ambassadør:

– Helse og skole er viktigere enn frynsegoder

– Det er uheldig hvis det går urimelig store offentlige ressurser til frynsegoder. Slike midler burde heller gått til offentlige tjenester som helse og utdanning, sier Norges ambassadør i Tanzania Hanne-Marie Kaarstad.

Av Gunnar Zachrisen

Temaet blir tidvis tatt opp i møter mellom landets myndigheter og bistandsgiverne. – Ambassaden har overfor regjeringsmedlemmer ved flere anledninger uttrykt støtte til effektivisering og reform av offentlig pengebruk, sier Kaarstad (bildet).

Samtidig viser hun til positive utviklingstrekk under den sittende presidenten John Magufuli, som har hatt en rekke offentlige utspill relatert til anti-korrupsjon og effektivisering av offentlig sektor.

– Under president Magufuli er det foretatt en innstramming i frynsegoder i offentlig sektor som har gitt resultater, men det er fortsatt rom for å gjøre mer, som eksempelet med parlamentet viser, sier Kaarstad.

Ønsker økt åpenhet

Ambassadøren viser til at Norge gir økonomisk støtte til programmer for å bedre offentlig finansforvaltning og skattereform i Tanzania. Hensikten er blant annet å skape økt åpenhet om bruken av offentlige midler og gi økt kontroll på offentlig forbruk, slik at ressursene havner der det er størst behov.

Kaarstad understreker at Norge ikke gir budsjettstøtte til Tanzania og ikke finansierer den type ytelser det vises til her i det bilaterale bistandssamarbeidet. – Vi har per i dag heller ikke programmer som involverer parlamentet, og det går ikke norske bilaterale bistandsmidler til parlamentarikere. Internasjonal bistand utgjør så vidt over 10 prosent av Tanzanias offentlige budsjetter, og det aller meste er øremerket spesifikke prosjekter, sier hun.

– Restriktiv linje

Internasjonale bistandsgivere har tidligere fått kritikk for å bidra til ordninger rundt seminarer og konferanser som skaper usunne holdninger blant ledere og andre offentlige ansatte i mottakerland.

– Norge har lagt seg på en restriktiv linje når det gjelder bruk av per diem, reisegodtgjørelse og liknende ytelser i forbindelse med f.eks. opplæringstiltak eller andre bistandsfinansierte tiltak, sier Kaarstad.

Hun viser til at giverne i Tanzania

har en felles policy for per diem og at dette er et tema som diskuteres jevnlig blant gjernselv om det er noe ulik praksis.

– Motkreftene styrkes

Bistandsveteranen Terje Vigtel, tidligere ambassadør i Zambia og avdelingsdirektør i Norad, kjenner igjen bil- og frynsegodeopptattheten fra egne erfaringer med afrikansk politikk og administrasjon, men vektlegger samtidig at det finnes motkrefter mot «mage-politikerne».

– Enkelte politikeres opptatt- het av egne goder er åpenbart en side av afrikansk politisk kultur, men dette er en side ved politikken som stadig flere reagerer på. Jeg mener at det nå skjer store endringer i afrikansk samfunns- liv, som vestlige medier i liten grad har klart å registrere. Det mobiliseres på bred front i sosiale medier og i det sivile samfunn i Afrika mot politisk systemer som bygger på makt, grådighet og patrimonialisme, sier Vigtel.

Han viser også til at enkeltland, som Botswana, har en politisk ledelse som fronter en mer nøktern livsstil.

– Kan fremme konkurranse

Korrupsjonsekspert Tina Søreide mener det kan være både positive og negative aspekter ved å gi politikere gunstige økonomiske ordninger.

– Det er lett å mistenke at en romslig kompensasjonspakke til folkevalgte i Afrika henger sammen med grådighet og en grabbekultur, men sammenhengen er ikke opplagt. Tvert imot er det slik at solid kompensasjon fremmer konkurranse om posisjoner. Normalt vil det heve kompetansen i de posisjonene det er snakk om, sier Søreide, som til daglig er professor ved Norges Handelshøyskole.

Hun mener likevel det er problematisk dersom politikere i kraft av å være folkevalgte blir til en særdeles privilegert elite.

– Jo større avstand mellom folk og folkevalgte, desto lettere takler de folkevalgte den moralske byrden det vil være å ta del i korrupsjon, sier Søreide.

Les flere og mer utfyllende kommentarer til saken på våre nettsider.

Kenya: 500 000 har søkt om alders- pensjon

Kenya har besluttet å gi sine eldre økt trygghet ved å gi dem alderstrygd. Over en halv million kenyanere står nå klare til å motta statlige bidrag. For de fleste er det første gang i deres liv.

Av Brian Ngugi, i Kenya og Gunnar Zachrisen

— **P**ensjonspengene vil komme godt med, fastslår 71-årige Mary Njeri.

I over seksti år har hun bodd i Kibera-slummen i Nairobi. Tidligere livnærte hun seg ved å selge grønnsaker, men så en dag sviktet helsa. Slik har det vært de siste årene – ingen fast inntekt.

– Livet har vært vanskelig, siden jeg ikke lenger kan gå til markedet for å skaffe grønnsaker som jeg kan selge, sier Njeri.

Uten arbeidsevne og inntekt har hun levd et sparsommelig og trist liv de siste årene, under fattigdomsgrensen. Det er en skjebne hun deler med mange andre i samme aldersgruppe i dette østafrikanske landet. Pensjonsordninger har tidligere bare vært for

statsansatte og de som har hatt råd til private forsikringer.

Pensjon: 162 kr per måned

Men nå har den kenyanske regjeringen besluttet å bistå de mange eldre. I det nylig fremlagte statsbudsjettet for 2018/19 har finansministeren satt av 17,3 milliarder shilling (omlag 1,4 mrd. kroner) i kontantoverføringer til de eldre. Utbetalingene skjer uten støtte fra utenlandske bistandsgivere.

Meningen har tidligere vært å lansere ordningen på nasjonalt nivå fra og med mai måned, men registrering av mottakere og etablering av bankkonti for de eldre har tatt lengre tid enn beregnet. Fire ulike privatbanker er involvert i den praktiske gjennomføringen på lokalt nivå, og skal blant annet sikre at lokale «pay-points» fin-

nes i rimelig nærhet til brukerne. I tillegg har myndighetene utvidet fristen for de eldre til å registrere seg, med en begrunnelse om at uvær har hindret ferdsel i deler av landet.

Så snart det praktiske er på plass vil eldre over 70 år motta sine første faste pengeoverføringer fra staten. Noen steder er man allerede i gang med utbetalinger. Beløpet som vil bli utbetalt er på 4000 kenyanske shilling, om lag 325 norske kroner, annehver måned. Per måned vil det bety omlag 162 kroner.

Kenyas nasjonale folketelling i 2017 viste at landet har 973 000 mennesker over 70 år.

En halv million har søkt

– Hittil har rundt 566 000 mennesker søkt om å bli inkludert i myndighete-

nes program for de over 70 år, opplyser Susan Mochache, departementsråd for sosial beskyttelse.

Drøyt 60 prosent av søkerne er kvinner. Det endelige antallet mottakere vil bli offentliggjort etter at myndighetene har sjekket at søkerne er reelle og oppfyller minimumskriteriene. Det er også meningen at de eldre skal få gratis helsehjelp gjennom det statlige National Hospital Insurance Fund.

« Hittil har rundt 566 000 mennesker søkt om å bli med programmet. »

Susan Mochache, departementsråd

Et løfte om gjennomføring av en universell pensjonsordning var en hovedsak i president Uhuru Kenyattas valgkamp i fjor, og bidro trolig til hans valgseier.

«Ved å tilby en jevnlig, betingelsesløs støtte til folk over 70 år annenhver måned må det antas at dette vil kunne sørge for hardt tiltrengt støtte, slik at de kan få tilgang til helsetjenester og andre tilbud», heter det på sosialdepartementets nettside.

Fire av ti er fattige

Visepresident William Ruto mener at regjeringen de siste fire årene har investert tungt i sosiale programmer med fokus på å bygge opp sosiale sikkerhetsnett. I en befolkning på 44 millioner - der fire av ti lever under fattigdomsgrensen - er det likevel

mange som mener at myndighetenes trygghetsnett for innbyggerne er altfor dårlig utbygd.

– Myndighetene har i fireårsperioden brukt 66 milliarder shilling (rundt 140 millioner kroner) på programmer for pengeoverføring til fattige og sårbare befolkningsgrupper, inkludert eldre og foreldreløse barn, sier visepresident Ruto.

Unicefs representant i Kenya, Werner Schultink mener kontantstøtteprogrammene innebærer en svært nødvendig sosial beskyttelse for sårbare eldre i et land hvor mange mangler adgang til grunnleggende tjenester som helse, vann og sanitær.

– Situasjonen for de eldre har blitt verre også i urbane områder, som følge av en forferdelig prisstigning. I tillegg lever vi i en tid hvor tradi-

sjonen for å ta seg av slektninger er i ferd med å bryte sammen, sier den Nairobi-baserte analytikeren Ian Nyoro.

Utbetales til bankkonti

Utbetalingene fra det nye pensjonsprogrammet med det lokale navnet Inua Jamii vil bli foretatt via mottakernes bank- eller mobilbank-konti. Det forutsetter at trygdemottakere har gyldige nasjonale ID-kort, personnummer og mobiltelefon-nummer. Alt dette vil det kunne ta tid å få på plass.

I tillegg til pensjonsordningen er det også etablert en kontantstøtteordning for mennesker med omfattende funksjonsnedsettelse. Beskjedne 1,2 milliarder shilling (rundt 2,5 millioner kroner) er avsatt til denne ordningen. ■

Det var mange fram-møtte da sosialdepartementet holdt informasjonsmøte om den nye pensjonsordningen i Kiambu-distriktet utenfor Nairobi 4. mai i år.

Foto: Bryan Ngugi

– Heller alders-trygd enn barnetrygd

Av Gunnar Zachrisen

– Fordelen med alderspensjon kontra andre ordninger er at de er ordninger

som gjelder for alle. Det gjør at man både reduserer muligheten for svindel og at de oppnår stor politisk backing. Dette er viktige byggesteiner i en gradvis utbygging av en velferdsstat, sier den britiske forskeren Stephen Kidd (bildet).

Han representerer forskningsinstituttet Development Pathways og er blant Europas ledende eksperter på sosiale velferdsordninger.

– Vår forskning på dette viser også at de er svært målrettede i å bekjempe fattigdom. Andelen fattige blant eldre er betydelig høyere enn i andre alderssegmenter. Dessuten treffer man både mange uføre og man treffer husholdninger med mange barn, sier Kidd.

Den britiske forskeren, som også har vært rådgiver for den kenyanske regjeringens alderstrygdprogram, viser til at mange eldre er aleneforsørgere i husholdninger med barn. Årsaken er blant annet at en del foreldre har dødd som følge av aids.

Kidd vektlegger sterkt den politiske komponenten ved oppbyggingen av velferdsprogrammer. Dette er også en viktig årsak til at han sterkt anbefaler universelle ordninger framfor behovsprøvde.

– Skal velferdsordninger bli økonomisk bærekraftige på lengre sikt må de ha bred politisk oppslutning. Alderstrygd er foreløpig den type ordning det er lettest å få oppslutning om, sier forskeren.

Hans erfaring er at andre ordninger, som barnetrygd, som oftest møtes med bred skepsis i det sørlige Afrika.

– Holdningen er at «foreldre bør jobbe, ikke motta gaver» og at slike ordninger bare vil oppmuntre folk til å få flere barn, sier Kidd.

Briten viser til et forsøk fra Unicef på å introdusere barnetrygd i Zambia. – Dette stunted «avgikk ved døden» etter en tid da det ikke fikk tilstrekkelig politisk støtte, sier Kidd.

16 Aktuelt

Onkelen Claver Maki bærer kisten. Guttens far Richard Lonu går sammen med familien noen skritt bak. Menn fra landsbyen har gravd en dyp grav.

Foto: James Oatway / Unicef

A photograph of a person's hands holding a large, light-colored wooden crate in a field of tall, green grass. The person is wearing a blue and white striped shirt with a logo that includes the letters 'EKV'. The background is a blurred landscape of trees and grass under a cloudy sky.

Kongo-voldens grimmeste ansikt

Flyktninghjelpen kåret tidligere denne måneden Kongo-krisen til verdens mest glemte humanitære katastrofe. Ofrene for krigshandlingene kan telles i millioner, men får lite bistand og liten oppmerksomhet fra verdenssamfunnet. Her er fotografen James Oatways rapport fra Bunia-distriktet øst i landet.

Av James Oatway i Bunia, DR Kongo (tekst og foto)

18 Aktuelt

Grace Mavi (11) overlevde da en gruppe menn angrep landsbyen. Hennes gravide mor og tre brødre ble drept. Faren er hardt skadet og kjemper for livet på et sykehus i Bunia.

Foto: James Oatway / Unicef

Bunia, våren 2018: Den døde gutten fikk aldri et navn, kun en enkel begravelse. Ingen gråt ved graven. Få kjente han. Gutten hadde bare levd i noen timer.

I denne delen av det østlige DR Kongo herjer lokale krigsbander. De humanitære behovene er enorme. Ikke bare fordi krigshandlingene fører med seg direkte fysiske lidelser og død, men like mye fordi lokalbefolkningen ikke får dyrket mat og fordi helsestasjoner har forsvunnet. Sult og sykdommer herjer. I slike situasjoner er det de aller svakeste - barn, funksjonshemmede og syke eldre - som rammes hardest.

Hjelpeorganisasjoner sliter med å få hjelpen ut til de som trenger den. Barn og voksne flykter fordi det ikke er hjelp å få. Kongo er nå en av de verste katastrofe-områdene i verden.

En liten trekiste

Onkelen bærer den vesle trekisten til graven som ligger noen hundre meter utenfor landsbyen. Guttens far, Richard Lonu, går like bak sammen med familie og naboer. **Moren Claudine er ikke å se. Hun er fortsatt svak etter fødselen noen dager i forveien.**

Varmen har gitt seg for dagen. En hymne synges før kisten legges i en dyp grav. Som så fylles igjen med jord.

Den lille kisten har en historie som begynte tre uker tidligere da lands-

byen til høygravide, Claudine Boreve (28) ble angrepet. Det skjedde i mørket, i det folk skulle legge seg.

– Vi hørte rop og skrik og jeg gikk ut for å se. Noen hus stod i brann. Jeg hørte skuddsalver. Da visste jeg at vi var under angrep. Uten å ta med meg noen eiendeler, grep jeg fatt i mine barn og løp, forteller hennes nabo.

Kom seg unna

Claudine kom seg også unna sammen med mannen sin.

Gruppen fra landsbyen gikk i to dager gjennom bushen før de kom til landsbyen Mbonga som ligger 20 kilometer fra hovedbyen Bunia. Mbonga og nabolandsbyen Telega har tatt imot tusenvis av mennesker fordrevet fra Djugu-regionen.

Da Claudine skulle føde grytidlig en morgen forsøkte venner å finne en motorsyssel som kunne ta henne til en liten helsestasjon fem kilometer unna. Men det var ingen transport å oppdrive. Hun fødte gutten uten jordmor eller sykepleier tilstede.

Barnet døde etter noen få timer. Kanskje spilte fluktens traumer inn.

« Vi er i ferd med å gå tom for medisiner. »

Innocent Basa, sykepleier på lokal helsestasjon.

To pleiere i et flyktningkaos

Helsestasjonen i nabolandsbyen har heller ikke mye å stille opp med. De to sykepleierne i Telega har rigget seg til i et klasserom. Hundrevis av internt fordrevne okkuperer de andre rommene. Andre, som ankom senere, har bygget små hytter av kvister og plast i tett i tett i skolegården.

– Vi er i ferd med å gå tom for medisiner, sier Innocent Basa, en av sykepleierne.

På en skitten skolebenk sitter en kvinne som holder rundt sitt alvorlig syke barnebarn.

– Sarah, Sarah? roper bestemoren forsiktig til femåringen. Hun frykter at hun er død. Men Sarah åpner øynene så vidt og sykepleieren tvinger en pille inn i munnen hennes.

– Hun lider av malaria og underernæring, sier Basa.

Dagen i forveien døde to flyktningbarn, den ene av diaré, den andre av malaria. Og folk fortsetter å strømme til det de tror er et litt tryggere område. Men hele denne delen av Kongo er nå farlig.

Angrep om natten

Vesle Grace Mavi (11) sitter utålmodig utenfor et telt i den overbefolkede leiren. Den har navnet «Site 1» og ligger nær sykehuset i byen Bunia. Hun snakker med de andre barna. Og klarer så vidt å smile innimellom. Hun mangler den venstre hånden og har

en bandasje rundt hodet.

Marerittet hennes begynte en natt i landsbyen Tche i Djugu-regionen. Hun sov sammen med familien da en gjeng angrep hytta.

Mennene krevde penger og tvang familien til å sette seg på gulvet. Hun var vitne til at mennene gikk løs på foreldrene med macheter. Deretter ble hennes tre brødre drept. I det de skulle gå løs på henne med machetene løftet Grace armen for å beskytte seg. Slaget fra macheten laget et dypt kutt i armen hennes. Det neste slaget traff henne i hodet.

Deretter løp angriperne sin vei.

Reddet av nabo

En nabo tok de tre barna og løp med dem inn i bushen. Det tok tid før de kom seg videre og fikk hjelp av helsepersonell. Under flukten ble den skadde armen til Grace infisert. Derfor måtte legene på sykehuset amputere den.

Stemningen i Site 1-leiren, der det bor flere tusen mennesker, er urolig og spent. Misnøye, mistenksomhet og aggresjon går hånd i hånd med nødens traumer og desperasjon. Nylig ble en politiker-delegasjon angrepet og en av livvaktene steinet i hjel. Det er ofte kamper om mat og klær.

– Vær forsiktig, alt kan skje her, sier Unicefs sikkerhetsansvarlig til oss.

Djugu-krisen, som det seneste

Flyktninghjelpen og Unicef bidrar til at både fastboende og flyktningbarn i området får bøker og skrivesaker.

Foto: James Oatway / Unicef

voldsutbruddet i det nordøstlige DR Kongo kalles, overrasket mange hjelpeorganisasjoner. Så sent som i 2017 var det mange organisasjoner som trappet ned virksomheten i området. Større konflikter utspilte seg da andre steder i landet; i Kasai-provinsene og i Sør-Kivu.

Tatt på senga

– Vi ble litt overrumplet fordi Bunia har vært fredelig i flere år, sier Stephen Lamin. Han er leder for Flyktninghjelpen i Nord-Kivu og Ituri.

Situasjonen mange steder i landet er blitt verre i takt med at den politiske kampen i landet tilspisser seg. Landets president Joseph Kabila har lenge vegret seg for å skrive ut nyvalg. Han skulle ha gått av i desember 2016. Valg er bebudet 23. desember i år. Imens vokser det fram stadig nye voldelige grupper og opprørsstyrker som skaper uro.

I Djugu-området i Ituri-provinsen nord for byen Bunia er situasjonen uoversiktlig. Det er uklart om noen av de kjente opprørsgruppene står bak volden eller om det er andre grunner. Enkelte katolske ledere mener «usynlige» politikere driver et spill der ulike etniske grupper settes opp mot hverandre. Dette er et område som er rikt på mineraler og der flere selskaper ønsker å drive omfattende oljeleting. Volden har tvunget titusener på flukt sørover og 50 000

har kommet seg over Lake Albert-innsjøen til nabolandet Uganda.

Hurtig hjelp

Et team fra norske Flyktninghjelpen er på plass i leiren. De har et partnerskap med Unicef og deler ut skolebøker, blyanter, viskelær og fargestifter til elever. Klassene består av både lokale barn og barn av nyankomne internt fordrevne familier.

– Det er viktig at vi også støtter lokalsamfunn som tar imot de fordrevne. På steder som Telega frykter de lokale at volden vil følge etter de

nyankomne, sier Lamin.

Barna i klassen ropes opp for å hente en pakke med utstyr. De ser enten litt forvirret ut eller ansiktene lyser opp av glede. Strategien til Flyktninghjelpen er å gi en rask respons i krisesituasjonen. Det gjelder også å ha et skoletilbud for barna.

I landsbyen Telega strever hjelpearbeiderne med å holde seg ajour med alle som kommer. Familiene skal dokumenteres og behovene kartlegges. De nyankomne får en ankomstgave i form av kontante penger slik at de kan det de trenger.

– Norge må gjøre mer

– Vi forsøker i første omgang å sikre at de kan overleve i tre måneder. Vi håper at voldsnivået vil ha dempet seg innen den tid og at de kan vende hjem. Men om vi ikke får mer støtte vil vi ikke klare å hjelpe alle som har behov, sier Lamin.

Flyktninghjelpens landansvarlig i Kongo, Ulrika Blom, mener «Kongo er den mest underfinansierte krisen i verden».

– I fjor fikk Kongo 50 prosent av den bistanden de trengte, mens andre «nivå 3»-land som Syria, Irak og Jemen i hovedsak får den hjelpen de trenger, sier Blom.

Blom mener at den mangeårige krisen i Kongo har bidratt til at en slags givertretthet har satt seg.

– Vi kan ikke kritisere de som al-

lerede bidrar mye, som USA, Storbritannia, Sverige og EU. Men Norge er knapt med. Norge må gjøre betraktelig mer for å øke innsatsen. Det samme gjelder Frankrike, sier Blom. ■

De glemte flukt-krisene

■ Flyktninghjelpen kåret tidligere denne måneden DR Kongo til den mest neglisjerte fluktkrisen i verden. Ved utgangen av 2017 var til sammen 4,5 millioner kongolesere på flukt inne i landet, mens 700 000 hadde flyktet til nabolandene.

■ Listen er preget av en forverret situasjon i flere afrikanske land. Nummer to på listen var Sør-Sudan, fulgt av Den sentralafrikanske republikk, Burundi, og Etiopia. På de neste plassene etter de fem afrikanske fulgte Palestina, Myanmar, Jemen, Venezuela. Til slutt fulgte enda et afrikansk land; Nigeria.

■ Kriteriene for landvalgene var: mangel på bistand, lite mediedekning og politisk/diplomatisk neglisjering.

■ Antallet mennesker med behov for nødhjelp er nå like høyt i Kongo som i Syria. Kongo får imidlertid langt mindre oppmerksomhet og my mindre bistand.

Kilde: Flyktninghjelpen

Klima- og skoginitiativet 10 år :

Har norsk regnsbistand gitt resu

Norske myndigheter har nå brukt vel 23 milliarder kroner på å bevare tropisk skog i utviklingsland. Det er ulike meninger om storsatsingen har bidratt til gode nok resultater. **Av Espen Røst**

Midten av mai overleverte Riksrevisjonen sin undersøkelse av klima- og skogsatsingen (KoS) til Stortinget. Norges største bistandsprogram har usikker effekt, ifølge rapporten. Det fremheves også at:

- Framdrift og resultater er forsinket
- Risikoen for mislighold ikke er godt nok håndtert

Men det er ikke bare Riksrevisjonen som er kritisk til bruken av norske skattebetaleres penger for å redde regnskog. Samtidig som noen i bistandssektoren gir satsingen gode skussmål, er en rekke fagfolk til dels svært kritiske til forvaltningen av skogmilliardene.

Forsvinner i skremmende tempo

Tidligere leder i Regnskogfondet – og en av arkitektene bak det norske regnskoginitiativet – Lars Løvold, er blant dem som mener innsatsen har gitt gode resultater. Han omtaler satsingen som «verdensledende», men også han er kritisk til deler av prioriteringene departementet gjør.

– Regnskogen forsvinner fortsatt i et

skremmende tempo, så resultatene av satsingen er åpenbart ikke gode nok. Dette skyldes at beslutningstakere både i Nord og i Sør fortsatt ikke har tatt inn over seg hvor dramatiske konsekvenser rasingen av regnskog er i ferd med å få.

Løvold mener norske myndigheter har hatt en overdreven tro på at et internasjonalt karbonmarked skulle skaffe milliarder av dollar for å belønne fattige land for å ta vare på skogen sin. Han synes Norge i stedet burde ha jobbet systematisk for å skape oppslutning om en utviklingsmodell der skogbevaring belønnes lokalt. Dette innebærer å skape sosiale og økonomiske forbedringer for lokalbefolkningen – samtidig som økosystemtjenester i tropisk skog opprettholdes.

Seniorrådgiveren i Regnskogfondet understreker at han mener det norske initiativet bør intensiveres, og at bevilgningene må trappes opp fra dagens lønndat om tre milliarder kroner årlig.

– Samtidig bør satsingen i større grad integreres i norsk utenriks- og bistandspolitikk, og vi bør jobbe bedre overfor myndigheter i samarbeidsland

Lars Løvold, seniorrådgiver i Regnskogfondet

Arild Angelsen, professor ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.

og multilaterale institusjoner. Den norske satsingen har skapt en mye større bevissthet om skogens betydning. De fleste skoglandene har forpliktet seg til å redusere avskoging og skogforringelse, så det er store muligheter for å oppnå betydelig bedre resultater det neste tiåret.

Bør nedskaleres eller skrotes

Fra Regnskogfondets søsterorganisasjon i Storbritannia, Rainforest Foundation UK, kommer det en langt tydeligere kritikk mot Norge og den politiske ledelsen i klima- og miljødepartementet:

– I forhold til å redusere avskoging eller hindre klimagassutslipp, finnes det egentlig ingen bevis for at initiativets programmer har vært effektive, sier Simon Counsell.

Som eksempel trekker lederen i den britiske organisasjonen fram et av de største multilaterale REDD-prosjektene, støttet av den norske klima- og skogsatsingen: Verdensbankens *Forest Carbon Partnership Facility*.

– Siden oppstarten for snart ti år siden, har prosjektet fortsatt ikke bi-

dratt til å redusere utslipp av karbon fra avskoging med ett eneste gram, sier Counsell til Bistandsaktuelt.

Han påpeker også at avskoging i brasiliansk Amazonas allerede var redusert med nesten 75 prosent – fra rundt 28 000 kvadratkilometer (i 2004) til nær 7500 kvadratkilometer – da de norsk-finansierte programmene ble startet opp i 2009.

– Mellom 2010, da de norske programmene kunne hatt effekt, og 2017 har avskogingsraten bare blitt redusert fra 7000 kvadratkilometer til 6947. Dette er en reduksjon, men den er statistisk ubetydelig. Det er derfor misvisende å hevde at det norske programmet har hatt særlig innvirkning på å redusere avskogingen i Brasil.

Counsell påpeker at ingen evalueringer av klima- og skoginitiativet har kunnet fremskaffe «empirisk bevis» for at de norske programmene har bidratt til reduksjonen i Brasils avskoging. Den britiske «regnskogsjefen» mener at effektene i beste fall er indirekte.

– Noen vil argumentere for at det har vært noen positive «spin-off»-resultater, for eksempel at samtalen om bevaring

skog- itater?

Det har tatt naturen millioner av år å bygge opp Amazonas, og menneskene et par generasjoner å ødelegge store deler av den. Ifølge Regnskogfondet er 18 prosent av den opprinnelige regnskogen helt avskoget siden 1950, og opp mot femti prosent er delvis ødelagt. Her brenner et tidligere regnskogområde i delstaten Amazonas høsten 2017 på ny, sannsynligvis for å nyttegjøre området for landbruk eller kvegdrift.

Foto: Bruno Kelly / Reuters / NTB scanpix

av tropisk skog er forsterket i noen skoglands myndighetsapparat, og det har vært noen nyttige prosjekter i regi av organisasjoner som har mottatt støtte, særlig de som arbeider med urfolk og lokalsamfunn, sier Counsell.

– Norske myndigheter er nok uenige i det resonnementet, og fremhever at Norge har utbetalt 7,5 milliarder kroner for vel 4500 kvadratkilometer av Brasils reduserte avskoging mellom 2008 og 2016. Hva vil du si til det?

– Det er bare mulig å komme opp med et slikt tall dersom man antar at KoS-støtte til Brasil på en eller annen måte har lyktes med å redusere avskoging allerede før samarbeidet startet. Som med alle REDD-programmer, er det underliggende problemet at enhver påstand om vellykket redusert avskoging, er avhengig av kontrafaktiske hypoteser, sier Counsell og gjentar at han mener det er utenkelig at norske penger kan ha hatt effekt i Amazonas før tidligst i 2010.

Politisk naivitet og <<too big to fail>>

En av Norges fremste forskere på

REDD, Arild Angelsen, mener klima- og miljødepartementet ikke har klart å tilpasse seg landskapet det har beveget seg i. Professoren ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet omtaler regnskogsatsingen som «et nytt kapittel i boka om Norge som redder verden».

– Det startet veldig optimistisk, og så innså man etter hvert at Norge er et lite land i verden og at drivkreftene bak avskogingen er sterke. Den politiske optimismen fra Jens Stoltenberg og Erik Solheim – og til dels den fra Lars Løvold i Regnskogfondet og Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet – har etterhvert måttet modereres. Det har nok vært en del politisk naivitet rundt satsingen, spesielt i den første tiden, sier Angelsen.

Også han mener det er vanskelig å dokumentere redusert avskoging som følge av innsatsen.

– Samlet sett har vi funnet at avskoging er redusert noe på lokalt nivå innenfor prosjektområder, men mer overordnet – altså globalt – er det ikke mulig å si at regnskogsatsingen har bidratt til mindre avskoging, sier

Simon Counsell, leder i Rainforest Foundation UK

Jo Blackman, kampanjeleder i Global Witness

professoren.

Angelsen mener derimot at 23 milliarder bistandskroner har vært avgjørende for at bevaring av tropisk skog fortsatt står høyt på den globale klima-agendaen, men peker på at endrede premisser etter klimatoppmøtet i 2009 har påvirket regnskogarbeidet negativt.

– Vi fikk ikke en forpliktende avtale og et globalt karbonmarked hvor REDD-kvoter kunne omsettes, slik mange så for seg i 2007. Dette har bidratt til en «aidification» (bistandstilknøytning, red.anm.) av skogbevaringsarbeidet, sier Angelsen.

Han mener Norge har brukt så mye penger at man ikke lenger har råd til å mislykkes.

– Global oppvarming er en enorm utfordring og regnskogbevaring er et av de viktigste initiativene vi har for å stoppe klimaendringene. Om norske myndigheter skulle finne på å trappe ned satsingen, ville det være et lite heldig signal for klimakampen. Det har vi rett og slett ikke råd til, sier Angelsen og peker mot Riksrevisjonens kritiske rapport

– Den er et godt utgangspunkt for endringer, sier professoren.

Norges begrensede kapasitet

Jo Blackman, kampanjeleder i Global Witness, sier lederskapet Norge har tatt for å redde regnskogen er viktig, men også hun er kritisk til både innretting og forvaltning:

– Norges begrensede kapasitet til å levere og føre tilsyn med egne midler til skogsektoren hemmer effektiviteten. Landene som har tropisk skog er ofte preget av svakt styresett, korrupsjon og utbredt straffefrihet for kriminalitet i skogsektoren. Dette gir Norge spesielle utfordringer, særlig når pengene blir brukt gjennom nasjonale myndigheter, sier Blackman.

Kampanjelederen bruker situasjonen i DR Kongo som eksempel.

– Der vurderer norske myndigheter nå å gi støtte til industriell hogst gjennom Sustainable Forest Management-programmet. Å utvide den industrielle hogsten og gi støtte til kommersielle aktører vil forårsake betydelige klimagassutslipp og har ingen plass i en utslippsreduksjonsstrategi, sier Blackman. →

22 Aktuelt

← Hun viser til at norske myndigheter ikke har finansiert «en sårt trengt ny analyse» av drivkreftene bak avskogingen i DR Kongo, til tross for at Norge har lovet å gjøre det. Manglende analyse bidrar til at det gjøres feil prioriteringer, ifølge Blackman.

Kampanjelederen fremhever at *Global Witness*' bekymringer også omtales av Riksrevisjonen. Hun sier deres ferske rapport peker på utilstrekkelig oppfølging og overvåkning av sosiale og miljømessige sikkerhetsmekanismer, samt rapportering og verifisering av utslippsreduksjoner som følge av REDD+. Hun mener norske myndigheter nå må sørge for at skogpenger i fremtiden ledsages av tilstrekkelig kapasitet for å sikre målretting og effektivitet.

– Utbetalinger bør være basert på en solid forståelse av drivkreftene bak avskoging, og med en klar strategi for å bygge politisk støtte og ta de grunnleggende utfordringer for å bedre skogforvaltning. Utslippsreduksjon bør være det ultimate målet, sier Blackman. ■

Les flere betraktninger – blant annet fra professor ved OsloMet Hanne Svarstad, og fra Cicero-forskerne Solveig Aamodt og Erlend T. Hermansen – om effekten av den norske regnskogsatsingen på bistandsaktuelt.no

Avskoging i Amazonas

(kvadratkilometer avskoget)

2004:	27 772
2005:	19 014
2006:	14 286
2007:	11 651
2008:	12 911
2009:	7 464
2010:	7 000
2011:	6 418
2012:	4 571
2013:	5 891
2014:	5 012
2015:	6 207
2016:	7 893
2017:	6 947

Kilde: Regnskogfondet

Slik beregnes den årlige utbetalingen til Brasil

Norges betalinger for reduserte utslipp fra avskoging overføres Amazonasfondet.

Skogåret i Brasil går fra 1. august til 31. juli. Brasil legger deretter fram det årlige avskogingstallet for skogåret. Disse tallene bekreftes eller justeres det påfølgende året. Deretter bestemmes den norske utbetalingen.

Resultat = Brasils avskoging sammenliknet med gjennomsnittlig avskoging i en tiårsperiode (referansenivået). Dette er gjennomsnittlig avskoging for de tre siste referanseperiodene:

1996–2005: 19.625 km²
2001–2010: 16.531 km²
2006–2015: 8.141 km²

Kilde: KLD

Elvestuen om klima- og skogsatsingen:

– Gitt utgangspunktet er resultatene imponerende

Skogkritikken preller av klima- og miljøminister Ola Elvestuen (V). Han avviser Rainforest Foundation UKs påstand om at avskogingen i Brasil nesten ikke er redusert siden samarbeidet startet. Riksrevisjonens rapport gir «nyttig innsikt».

Av Espen Røst

Bistandsaktuelt har spurt klima- og miljøminister Ola Elvestuen (V) hva han tenker om kritikken fra Riksrevisjonen – og en rekke regnskog-kjennere – etter ti år med norsk innsats for å bevare regnskog i utviklingsland. Vurderingene gis før den internasjonale konferansen *Tropical Forest Forum* arrangeres i Oslo neste uke.

– Departementet er uenig i deler av kritikken. Riksrevisjonens rapport gir nyttig innsikt, men den er ikke noe argument mot selve skogsatsingen – for den gir gode resultater, sier Elvestuen som forsikrer at rapporten vil bli lest nøye.

– Rapporten hevder det er mangelfulle partnervurderinger?

– Med så mange og ulike land vi jobber med, vil det være steder hvor det kunne vært gjort en bedre jobb, men i det store og det hele mener jeg det gjøres grundige vurderinger av

partnere. Jeg oppfatter også at det Riksrevisjonen peker på er enkelteksempler. Å si at dette er et generelt problem er å dra det for langt.

– Ikke korrekt

Elvestuen avviser at det finnes et for sterkt politisk press for å bruke skogpenger, slik at forvaltningen ikke har kapasitet til å gjøre en god nok jobb.

– Jeg mener vi har den tålmodigheten vi trenger. Å stoppe avskogingen er både vanskelig og tar tid. Styrken i satsingen er nettopp at det ikke vil skje utbetalinger før vi har fått bekreftet resultater i samarbeidslandene. Jeg tror det er mye annen støtte Norge gir, som ikke har de samme krav til verifiserbare resultater, og jeg tror vi må være åpne for at dette er et krevende arbeid. Det kan godt være at dette arbeidet har vist seg vanskeligere enn det de som satte i

gang skogprosjektet tenkte, men gitt utgangspunktet, er resultatene imponerende.

Bistandsaktuelt har forelagt ministeren deler av kritikken fra flere forskere og kjennere (se foregående sider). Elvestuen sier det er viktig å få frem ulike perspektiver «slik at vi kan lære og bli bedre», men hevder at «flere av påstandene ikke er korrekte». Det er likevel bare én av kritikerne han ønsker å imøtegå påstandene til: De fra *Rainforest Foundations UKs* leder Simon Counsell om at av-

« Uten at vi finner bedre metoder for å ivareta regnskogen, er det umulig å løse klimaproblemet »

– Klima- og miljøminister Ola Elvestuen (V)

Norge har utbetalt vel 7,5 milliarder kroner til Brasil siden 2008. Betalingen er for redusert avskoging av 4 558 kvadratkilometer i Amazonas. Det tilsvarer et område litt større enn Østfold fylke.

«Dette er de ti viktigste resultatene»

Dette er klima- og miljødepartementet egen ti-på-topp-liste over de viktigste resultatene etter ti år med regnskogsatsing:

1. Brasil alene har kuttet 70 år med norske utslipp i Amazonas siden 2008. Norske betalinger har bidratt direkte til dette, blant annet gjennom opprettelsen av 95 urfolksterritorier. Områdene befolket av «skogens beste voktere» er på 700 000 kvadratkilometer, eller nesten to ganger størrelsen på Fastlands-Norge.
2. Indonesia gjennomfører en omfattende reform som kan bidra til massive utslippsreduksjoner. I 2011 innførte landets myndigheter et moratorium mot hogst og utvinningsvirksomhet i primærskog og torvmyr på et område nesten dobbelt så stort som Norge. 18 urfolksgrupper har fått rett til sitt land etter vedtak i grunnlovsdomstolen i 2013.
3. Colombia har gitt formell beskyttelse til mesteparten av skogen. Landbruk tillates kun på områder som ikke var skog i 2010. Verneområder dekker nå nær Norges areal. Urfolk har vunnet frem med rett til selvstyre på linje med kommuner. Militæret settes inn i miljøkampen.
4. Urfolks rettigheter er styrket – både lokalt og globalt. Norge har vært en sterk global pådriver for urfolks rettigheter. Vi ser gjennombrudd i mange av våre samarbeidsland på krav som urfolk har kjempet for i årtier, og de har fått en viktig stemme i klimaforhandlingene.
5. Satellitt-overvåkning av alle verdens skoger. Takket være norske investeringer kan hvem som helst i hele verden få varsel om hvor avskoging skjer gjennom Global Forest Watch.
6. Privat næringsliv har snudd fra motstand til sterk støtte til skogbevaring. Mesteparten av avskogingen skyldes produksjon av råvarer som soya, palmeolje, storfekjøtt og papir. Gigantiske multinasjonale selskaper har mål om å fjerne avskoging fra sin produksjon.
7. Norge støtter en internasjonal storoffensiv mot skogkriminalitet gjennom blant annet Interpol. Skogkriminalitet er i verdi blant verdens fire mest lønnsomme ulovlige gjøremål. Støtten har bidratt til arrestasjoner og beslag av tømmerlastere verd titalls millioner dollar.
8. Avskoging er blitt en sentral del av Paris-avtalen.
9. Bevaring av tropisk skog er stadig mer akseptert som en forutsetning for økonomisk vekst. Dette har skjedd gjennom flere norskfinansierte satsninger.
10. «Til tross for viktige norske bidrag over 10 år, er avskogingen fortsatt alarmerende høy mange steder, og skogsaken er fortsatt underfokusert og underfinansiert globalt sett. Men ønsker vi en bærekraftig fremtid for planeten, må tropisk avskoging stoppes og reverseres, og ti år med klima- og skogsatsingen har vist at det nytter».

skogingen i Amazonas nesten ikke er redusert etter at Norge startet samarbeidet med Brasil.

– Det er anerkjent gjennom FNs klimakonvensjon at reduksjoner i avskoging måles relativt til et referansenivå basert på gjennomsnittet av flere års avskoging. I Brasils Amazonas-fond er det etablert et ti års referansenivå, som flyttes fram hvert femte år slik at systemet stadig strammes til. Relativt til dette referansenivået er utslippsreduksjonene siden Norge og Brasil inngikk sitt partnerskap og frem til 2016 på drøye fire milliarder tonn CO₂, eller godt over 70 ganger Norges årlige utslipp, sier Elvestuen.

Tilsvarende Østfold fylke

Ifølge tall fra klima- og miljødepartementet har Brasil redusert avskogingen med tilsammen vel 76 000 kvadratkilometer for perioden fra skogåret 2009 til

og med skogåret 2017, målt opp mot et gjennomsnittlig referansenivå.

I denne perioden har Norge betalt Brasil for vel 220 millioner tonn CO₂ (skogåret 2017, er ennå ikke utbetalt; journ.anm). Dette er for redusert avskoging av 4 558 kvadratkilometer – tilsvarende et område på størrelse med Østfold fylke – eller rundt seks prosent av den totale reduserte avskogingen.

For disse resultatene har Norge overført vel 7,5 milliarder kroner til Brasil siden 2008.

Til tross for at klima- og miljøministeren avviser Counsells perspektiver og metodiske tilnærming til redusert avskoging i Brasil, åpner han opp for å nærme seg hans ståsted:

– Dersom vi likevel tar hensyn til Counsells ønske om å ta utgangspunkt i et enkeltår, er det skogåret 2007-2008 – året før partnerskapet ble inngått – som er det eneste rimelige utgangspunkt. Da er utslippsreduksjonene (til Brasil;

Klima- og miljøminister Ola Elvestuen (V) mener Norges internasjonale klima- og skoginitiativ kan vise til gode resultater.

Foto: Espen Røst

journ.anm) frem til 2017 på nesten tre milliarder tonn CO₂, eller drøye femti ganger Norges årlige utslipp. Jeg mener dette er gode resultater, sier Elvestuen.

– Når det gjelder øvrig kritikk mot prosjektet så har jeg redegjort grundig for det i mitt svar til Riksrevisjonen, sier Elvestuen og påpeker for fjerde gang overfor Bistandsaktuelt at det faktisk at skogsatsingen er krevende, «ikke er et argument for å avbryte satsingen»:

– Uten at vi finner bedre metoder for å ivareta regnskogen er det umulig å løse både klimaproblemet og problemer knyttet til tap av naturmangfold, og her går Norge foran i samarbeid med skoglandene. Jeg er opptatt av at vi må lære for å oppnå enda bedre resultater, og både riksrevisjonens rapport og andre innspill er her nyttig. ■

Les også kommentar fra Regnskogfondets leder Øyvind Eggen på side 31

Økonomi

■ MIKROFINANS 1 milliard til mikrofinans

Nordic Microfinance Initiative (NMI) fyller ti år og starter et nytt fond for mikrofinans. Målet er at det nye fondet skal vokse til én milliard kroner over sommeren. Dette er et fjerde i rekken av NMI-fond. 850 millioner kroner er allerede hentet inn.

Norfund:

Landbruk og mat gikk i minus

Millioninvesteringer i plantasjer, fiskeoppdrett og annen matproduksjon har gitt røde tall for Norfund. I likhet med andre investorer har fondet særlig slitt med å oppnå lønnsomhet i storskala landbruk i Afrika sør for Sahara. **Av Asle Olav Rønning**

Investeringer i landbruk og annen matproduksjon er en av Norfunds hovedsatsinger. Fondet skal bidra til lønnsomme bedrifter med positive ringvirkninger for samfunnet rundt. Norfunds egne tall, som ble lagt fram i mai i år, viser imidlertid at det statlige investeringsfondet gjennom 20 år har tapt penger på sine investeringer i landbruk.

Investeringene er konsentrert i lavinntektsland i Afrika sør for Sahara. Mye har gått galt:

■ I Karibasjøen i Zambia døde inntil halvparten av oppdrettsfisken i merdene før den kunne selges

■ På Matanuska-plantasjen i Mosambik ble bananplantene angrepet

en ødeleggende plantesykdom og bedriften gikk til slutt konkurs

■ I Tanzania har Norfund investert i en kjempeplantasje for ris på over 50 000 mål, som etter sju år fortsatt ikke har oppnådd lønnsomhet

Norfund oppgir ikke tall for lønnsomhet for enkeltinvesteringer, men opplyser at investeringsområdet mat og agrobusiness samlet har hatt en internrente på minus 5,2 prosent over perioden 1997-2017. Internrente er et mål for lønnsomhet som brukes for å sammenligne avkastning på tvers av ulike forretningsområder.

Tallene er en indikasjon på at mange av bedriftene Norfund har investert i, taper penger.

Finn Ivar Marum, Norfund.

Foto: Norfund

Resultatene for mat og agrobusiness er dramatisk mye dårligere enn resten av Norfunds virksomhet, innen områdene finans, energi og investeringsfond.

Stor interesse for investeringer

I takt med stigende globale matvarepriser etter 2000 var det stor interesse fra utenlandske aktører for å investere i land i Afrika. Nesten to tredeler av befolkningen i Afrika sør for Sahara bor på landsbygda, og landbruk og annen matproduksjon regnes å ha et stort potensial for å skape lønnsomme bedrifter, gode arbeidsplasser og eksportinntekter.

I praksis har imidlertid mange investorer erkjent at det har vært vanskelig å oppnå lønnsomhet. Det gjelder også for Norfund.

Norfunds største tap innen landbrukssektoren kom i Mosambik, der bananplantasjen Matanuska i 2014 ble rammet av den alvorlige plantesykdommen Panama disease, som det ikke finnes botemiddel mot. Norfund ønsket å legge om hele produksjonen, men fikk ikke de øvrige eierne med seg på dette, og trakk seg i stedet ut. Det medførte et tap på 173,5 millioner kroner. Matanuska-plantasjen drev videre uten Norfund, men gikk konkurs tidligere i år.

Norfund tapte også penger da kassavaproduzenten Qasquip Starch i Swaziland gikk konkurs i 2015.

Flere av selskapene som fortsatt er i Norfunds landbruksportefølje sliter. Agricola i Tanzania er et av disse. Selskapet, som driver en stor risplantasje på 50 000 mål har ennå ikke greid å oppnå lønnsomhet, sju år etter at Norfund investerte i selskapet.

Det norske skogbruksselskapet Green Resources er også en del av forretningsområdet mat og agrobusiness. Selskapet har lenge hatt økonomiske problemer, og Norfund gikk tidligere i år sammen med andre långivere inn med ytterligere 80 millioner kroner i lån.

Samtidig har flere av Norfunds investeringer hjulpet lønnsomme bedrifter til å vokse og etablere nye arbeidsplasser. Enkelte år har også den samlede landbruksporteføljen gitt gode resultater. Det gjelder fjoråret, da Norfund oppnådde en positiv internrente på dette området, for før-

Plantasjen Agricola i Tanzania er en av Norfunds store investeringer innen landbruk. Landbruk har vært det minst lønnsomme satsingsområdet til Norfund gjennom 20 år, viser investeringsfondets egne tall.

Foto: Cheryl-Samantha Owen / Greenpeace

ste gang siden 2011.

Fisken døde i merdene

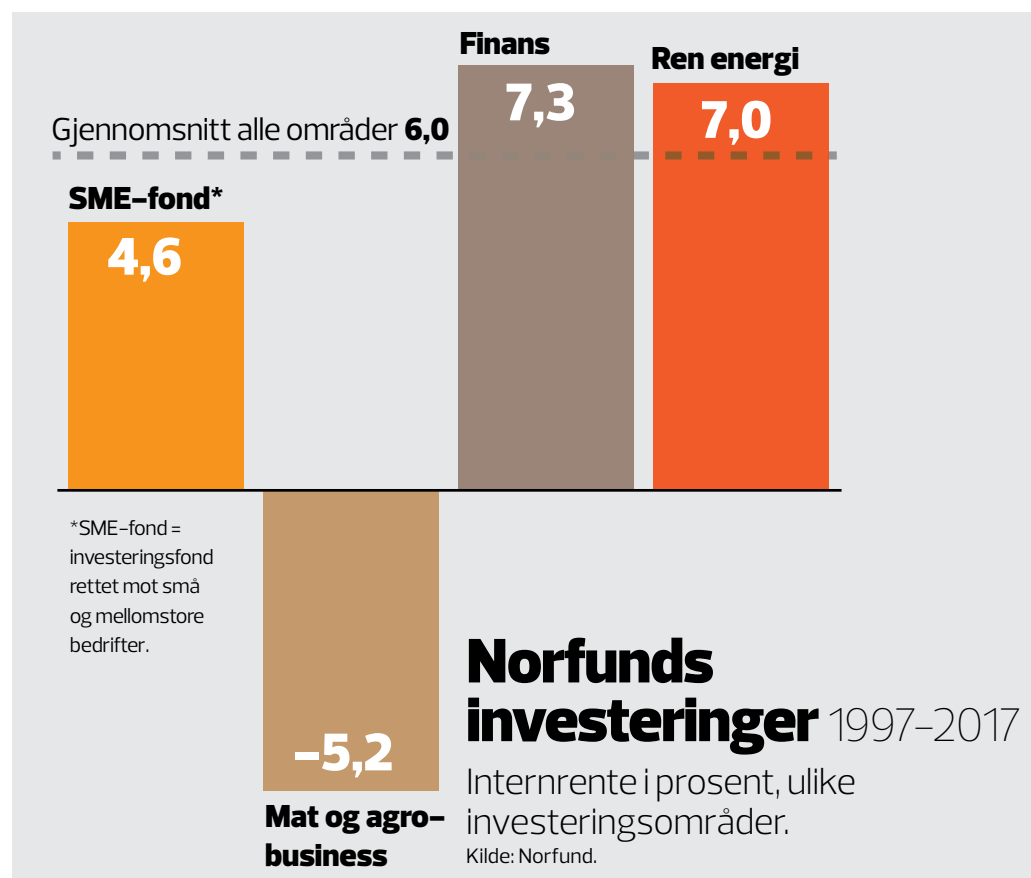
En av virksomhetene som kan være på bedringens vei, er African Century Foods, der Norfund kom inn på eiersiden i 2013. Selskapet driver produksjon av oppdrettsfisken tilapia gjennom datterselskapet Lake Harvest, med Karibasjøen i Zambia som viktigste lokalitet.

Styreleder Atle Eide i African Century Foods har sammen med Norfund ledet en snuoperasjon i selskapet. Eide beskriver et selskap som inntil nylig har vært i krise.

– Halvparten av fisken som vi satte ut døde i perioden fra den var satt og til den kunne selges, sier Eide til Bistandsaktuelt.

Han er tidligere toppsjef i den internasjonale oppdrettsgiganten Marine Harvest, og har et hav av oppdrettskompetanse å øse av.

– Vi har nå fått ned kostnadene og har langt bedre kontroll. Vi har også bygd ned produksjonen med et par tusen tonn, sier Eide.

■ INVESTERINGER

42

milliarder dollar var omfanget av utenlandske investeringer (FDI) i Afrika i 2017. Det er det laveste på ti år, viser tall fra FN-organisasjonen UNCTAD. Det er særlig investeringer i olje og gass og andre råvarer som har sviktet.

■ SOMALIA

Skal hjelpe gründere i Somalia

Nordic Horn of Africa Opportunities Fund er navnet på et nytt fond opprettet på initiativ av Norfund. Det skal bidra til å skape jobber i små og mellomstore bedrifter i Somalia. Fondet skal drives i samarbeid med Shuraako, en private stiftelse som arbeider med næringsutvikling i Somalia. Det danske investeringsfondet IFU og norske Utviklingsfondet er andre partnere.

Norfund

- Norfund er et statlig investeringsfond som investerer i utviklingsland.
- Et av Norges viktigste virkemidler i næringsbistanden og for jobbskaping.
- Norfund har fire satsingsområder: Ren energi, finans, mat og agrobusiness og fond for små og mellomstore bedrifter.
- Norfund ble etablert i 1997 og hadde ved utgangen av 2017 investert 20,4 milliarder kroner.

I tillegg ble ledelsen, som tidligere fjernstyrte driften fra London, skiftet ut til fordel for lokal ledelse i Zambia. Snuoperasjonen kan ha vært vellykket. African Century Foods har ifølge Eide gått fra store tap i 2015 og 2016 til overskudd i første kvartal i år.

Ikke lenger investeringer i store plantasjer

To av selskapene som er nevnt ovenfor, Matanuska og Agrica, er eksempler på bedrifter Norfund ikke ville ha investert i i dag. Det sier Finn Ivar Marum, direktør for forretningsområdet mat og agrobusiness i Norfund. Han sier at Norfunds strategi lenge var å satse på det som kalles primærlandbruk, det vil si dyrking av landbruksråvarer på plantasjer og farmer.

– Flere av disse investeringene har vist seg veldig krevende, sier Marum til Bistandsaktuelt.

– Har Norfund valgt feil selskaper, eller er det for vanskelig å drive storskala matproduksjon i Afrika sør for Sahara?

– Jeg tror ikke at man har valgt feil

investeringer, men heller at man undervurderte kompleksiteten i det. Man har visst at det var vanskelig. Men det har vist seg enda vanskeligere enn man har trodd, sier Marum.

Han sier at Norfund i 2015 vedtok å legge om strategien. Investeringene skal nå i stedet gå til bedrifter som har et sterkere kommersielt element, driver viderefordeling eller står tettere på forbrukerne. Norfund har blant annet investert i kjøttproduksjon i Malawi og Etiopia, frukt i Mosambik og peanøttsmør og syltetøy i Zimbabwe.

Innsatsfaktorer for landbruk og annen matproduksjon er et annet område det skal satses på. Norfund har blant annet gitt lån til Yaras kunstgjødselterminal i Tanzania.

Skal ta høy risiko

– At bedriftene blir lønnsomme og bærekraftige på sikt er selvfølgelig et mål for Norfund. Når vårt mandat samtidig er å ta høy risiko og å investere i noen av verdens mest krevende markeder, så må vi likevel ta høyde for at enkelte bedrifter ikke lykkes, eller ta lang tid før de

Linda Engström, forsker.

Foto: Asle Olav Rønning

blir lønnsomme. Dette gjelder spesielt i mat- og landbrukssektoren, understreker Marum.

Han sier at Norfund i dag arbeider mye tettere og mer aktivt med bedriftene enn tidligere. Norfund har ingen planer om å trekke seg ut av landbruk og mat. Men det skal ikke lenger investeres i nyetablering av store plantasjer og farmer.

– Vi arbeider fortsatt i agrobusiness. Men investeringer i storskala råvareproduksjon vil du ikke se. Den strategien forlot Norfund i 2015, sier Marum.

Ikke særsyn

Norfunds negative erfaringer med storskala matproduksjon er på in-

gen måte noe særsyn. Forsker Linda Engström ved Sveriges lantbruksuniversitet arbeider med en doktorgrad om investeringer i landbruk i Tanzania.

Engström peker på at det var stor internasjonal interesse for å investere i afrikansk landbruk på begynnelsen av 2000-tallet. Mange av investeringene slo imidlertid feil.

– Det generelle mønsteret er at investeringer i storskala landbruk ikke leverer de resultatene som var lovet, sier Engström.

Hun sier at selskapene ofte har oversett uavklarte rettighetsspørsmål om retten til land, noe som har skapt problemer. I tillegg kommer ustabile markedsforhold for landbruksvarer og at mange investorer mistet tilgang på utenlandsk lånekapital etter den globale finanskrisa i 2007-2008.

– En del investeringer i storskala landbruk har lyktes å komme i gang, men jeg har ikke hørt om så mange investeringer som går bra både økonomisk, sosialt og miljømessig, sier Engström. ■

Man har visst at det var vanskelig. Men det har vist seg enda vanskeligere enn man har trodd.▶▶

Finn Ivar Marum, Norfund.

26 **Aktuelt**

Dendairy-produktene finnes i kjøledisker over hele Zimbabwe. Rundt 300 personer jobber i meieriet, som nå også har skandinaviske eiere.

Foto: Jan Speed

Zimbabwe:

Skandinaver satser på melk og fløte

Et norsk-svensk selskap satser titalls millioner kroner i Zimbabwe, på tross av at landet sliter tungt økonomisk og preges av stor politisk risiko. Etter Mugabes fall er det økende optimisme i landets næringsliv.

Av Jan Speed i Zimbabwe (tekst og foto)

Hver dag ruller det store tankbiler inn på Dendairy-anlegget i byen Kwekwe. De leverer tusenvis av liter med melk. Melken kommer fra storprodusenter i regionen.

Byen ligger tre timers kjøring sørvest for hovedstaden Harare. Hit har også et skandinavisk firma funnet

veien.

– Vi skal bidra til verdiskaping, lokal produksjon og arbeidsplasser, sier Arne-Petter Sanne i investerings-selskapet Spear Capital.

Da norsk-svenske investorer kjøpte seg inn Dendairy-meieriet for tre år siden var det Zimbabwes nest største meieriselskap. De betalte 4,4 millio-

ner dollar (rundt 36 millioner kroner) for en knapp tredjedel av selskapet. I tillegg biro Spear Capital med et lån på 1,9 millioner dollar.

35 år etter «melkebistanden»

Den økonomiske krisen i Zimbabwe vedvarer. Men etter over ti år «i dvale» er det nå en forsiktig optimisme.

Melkebøndene slet tungt i Mugabe-perioden. Det var vanskelig å få tilgang til utenlandsk valuta og lån for å skape fornyelse.

Herman Venter, en av de lokale melkebøndene som er medeier i det nasjonale melkekooperativet, bekrefter at de siste årene har vært en tung periode med liten utvikling i bransjen.

– Vi sliter fortsatt med gamle tan-

ker og kjøleutstyr, forteller han.

På mange gårder står det fortsatt gamle kjøletanker innkjøpt av Norad og norsk bistand for 35 år siden. Melkebonden forteller at det var jubel blant bønder i Kwekwe-distriktet da de skandinaviske investorene for tre år siden valgte å føre arven etter tidlig norsk «melkebistand» videre.

Presidentens valgkrets

På meieriområdet bygges det nå nye anlegg. Nyinvesteringer og vekst i melkeproduksjonen er trolig en indikator for resten av økonomien. Etter år med politisk vanstyre og økonomisk kaos er det nå en forsiktig optimisme.

Post-Mugabe-perioden har begynt.

Spear, Norad og Norfund

■ Spear Capital er et fond etablert av norske Christian Victor Bernau og svenske Martin Søderberg.

■ Spear investerer i konsument-basert næringsliv tuftet på forbruket til den afrikanske middelklassen, framgår det av selskapets hjemmeside.

■ Spears første fond på 22 millioner dollar hadde hovedsakelig skandinaviske investorer. De har i Zimbabwe investert i Dendairy og engrosfirmaet Metro Peech & Brown.

■ Deres nye «Fond II» satser på å skaffe 75 millioner dollar. Norfund, Gjensidige-stiftelsen og Dutch Good Growth Fund er blant de nye investorene. Fondet skal i hovedsak investere i Zimbabwe, Zambia, Malawi og Sør-Afrika.

■ Norsk bistand ved Norad har støttet Dendairy med 750 000 kroner til en lokal jordbruksskole, (opplæring av lokale bønder i meieriproduksjon), pluss 280 000 kroner til en forundersøkelse.

To ganger om dagen kjøper Mr. Parangere melk fra den nye jordbruksskolen. Han selger den videre lagret i cola-flasker. – Jeg kan tjene opp mot 10 dollar dagen, sier han. Det er en bra inntekt i denne fattige delen av landet.

Gomo Sisipenzi i Dendairy sier den nye jordbruksskolen vil tilføre melkeindustrien mer faglært arbeidskraft.

parlamentet fra denne valgkretsen, forteller en lokalkjent i Kwekwe.

I skyggen av utrenskningene skjedde det likevel en økonomisk utvikling. I akkurat dette området ble hvite bønder og deres gårdsarbeidere beskyttet.

Den store krisen

Utover 1990-tallet økte opposisjonen mot Mugabe, og økonomien haltet. Da spilte Mugabe på den store folkelige frustrasjonen om at hvite fortsatt eide de beste jordområdene i landet.

Etter press fra fattige jordløse og folk som kalte seg «krigsveteraner» åpnet president Robert Mugabe for landokkupasjoner. Presidenten fulgte samtidig opp med kraftige utfall mot «hvite kolonialister» og vedtok en jordreform som åpnet for tvangsovertagelse av storfarmer eid av hvite. Mange hvite farmere flyktet fra landet. Titusener av landarbeidere mistet jobbene sine. Over hundre hvite og svarte farmere ble drept de første årene av dette årtusen.

Noen av gårdene ble delt opp og fordelt til fattige småbønder, mens mange av de beste havnet hos generaler og partitopper. Mugabe-familien sikret seg flere kvegfarmer og et meieri. Mnangagwa selv skal ha overtatt mais-jordene til hvite familier som ble drevet bort.

Tiltakene førte raskt til redusert landbruksproduksjon og kaotiske økonomiske tilstander. Mange investorer forlot landet.

I 1989 var det rundt 540 store melkeprodusenter med en samlet produksjonen på rundt 240 millioner liter melk i året, viser en evaluering gjort for Norad det samme året. I dag er den på rundt 40 millioner liter per år – kun en sjettedel av hva den var tretti år tidligere.

Familien bak Dendairy

Meieriselskapet Dendairy kjempet for å holde ut i de turbulente årene. Meieriet eies og drives av den hvite Coetzee-familien. Ved siden av meieriet, eier familien en gård med 2000 kyr.

Coetzee-farmen ble invadert mer

enn fem ganger av såkalte krigsveteraner, da jordinvasjonene var på sitt verste. Jordokkupantene ble likevel presset ut av området av politiet. Dagens president, Emmerson Mnangagwa, har i to ulike taler tatt æren for å ha holdt sin beskyttende hånd over de kommersielle farmerne i denne delen av landet.

Han skal ha forklart partikolleger viktigheten av å bevare meieriproduksjon. Midlands er nå landets største melkeproduserende provins.

Dendairy konkurrerer mot det tidligere statseide Dairyboard Holding og det stadig mer svekkede meieriet Alpha Omega Dairy, som eies av Mugabe-familien. Spear Capital så en vekstmulighet i meieriet og har tillit til Coetzee-familiens erfaring og ledelse.

– Vi er et investeringsselskap så vi skal selge oss ut etter hvert, men før det må Dendairy styrkes ytterligere. Vi skal få inn flere ansatte, øke salget av produktene, bedre økonomistyringen og få et mer solid selskap, sier Sanne. Han forteller at Spears også jobber systematisk for å gjøre meieriet mer miljøvennlig.

Bedre tider?

I løpet av de siste årene har meieriet fått flere nye produksjonslinjer, flere ansatte og kapasitet til å ta imot mer melk. Håpet er at valget i Zimbabwe om et par måneder vil føre til økonomiske forbedringer, slik at flere mennesker har råd til å kjøpe melkeprodukter.

– Zimbabwe er et høyrisikomarked, men landet har også store muligheter, sier Arne-Petter Sanne.

For å øke melkeproduksjonen og veksten i Dendairy mener selskapet det er nødvendig å få flere til å satse som melkebønder.

Opplæring og melkesalg

Dendairy og Spear Capital har med egne midler og støtte fra Norad restaurert farmen Kaguvi, og kjøpt inn kveg. Dette er ikke bare en farm, men også en landbruksskole. I februar i år begynte de første 70 studentene på den nye jordbruksskolen, som ligger cirka 20 kilometer unna meieriet.

– Vi forventer at prosjektet vil gjøre at flere familiedrevne småfarmer satser på melkeproduksjon, og at de større kommersielle farmerne vil få mer kvalifisert arbeidskraft, sier Gomo Sisipenzi, ansvarlig for miljø på Dendairy. ■

Nå er det president Emmerson Mnangagwa som har makten. Den nye presidenten har et mål om å lokke flere investorer til landet, men trolig vil de fleste investorer sitte på gjerdet til de ser resultatet av det kommende valget i landet. Det skal avholdes i slutten av juli.

Dendairy ligger i den nye presidentens hjemtrakter. I dette distriktet er han fortsatt omstridt. Men «Krokodillen har smaken for melk», sies det om presidenten. Det hevdes at han tidligere har gitt melkeprodusentene i distriktet en form for beskyttelse under de verste Mugabe-årene da gårder ble invadert og okkupert.

– Mnangagwa har bestandig støttet oss melkebønder, bekrefter melkebonden Herman Venter.

Sterkere småbønder

Da Zimbabwe fikk uavhengighet i 1980, etter en blodig borgerkrig, var Norge raskt ute med bistand.

Kampen for småfolks rettigheter og økonomiske posisjon var et felles historisk-ideologisk tankegodt. Mens denne kampen i Norge ble gjort for og av arbeidere, bønder og fiskere, var det i Zimbabwe snakk om småbønder. En måte å styrke deres posisjon var å legge grunnlaget for at de mange små produsentene kunne

produsere og selge mer melk.

Etter uavhengigheten utarbeidet frigjøringshelten Robert Mugabes nye regjering store planer om å få flere småbønder til å satse på melkeproduksjon. Frigjøringskrigen i landet hadde hatt som uttalt mål å fremme deres rettigheter. Dette sluttet Norge seg til.

Med 50 millioner kroner i bistand ble det fra 1982 til 1989 installert 461 melketanker fra det norske firmaet Landteknikk, hovedsakelig på kommersielle farmer eid av hvite bønder. Inntektene skulle så brukes for å fremme småbønders melkeproduksjon. Allerede etter noen års satsing på nyinvesteringer var det overskudd med melk.

20 000 ble drept

Men Mugabe-regimet var ikke bare opptatt av utvikling, det ville samtidig sikre seg makt. Regimets elitetropper trakasserte, truet og angrep jevnlig tilhengere av den svarte opposisjonen. I løpet av noen år ble 20 000 sivile drept. Dagens president Mnangagwa var på det tidspunktet en av kommandantene bak «opprensningsaksjonen».

– Mange hundre ble drept her i distriktet. Det er ikke glemt. Derfor har Mnangagwa aldri blitt valgt til

«Vi skal bidra til verdiskaping, lokal produksjon og arbeidsplasser.»

Arne-Petter Sanne, Spear Capital

— Regimet fengslet onkel, da ble jeg rettighetsaktivist

Vanessa Berhe vokste opp i Stockholm og kan si hva hun vil. Onkelen Seyoum Tsehaye i Eritrea derimot, ble fengslet for å si hva han mente om regimet i landet. Det var i 2001. Siden har ingen sett ham. **Av Espen Røst**

Journalist Seyoum Tsehaye har sittet fengslet i 17 år, fordi han sa hva han mente om menneskerettigheter og demokrati i hjemlandet. Derfor startet niesen Vanessa Berhe (21) organisasjonen *One Day Seyoum* som kjemper for å få onkelen – og andre samvittighetsfanger som er fengslet uten dom i Eritrea – løslatt.

Så langt har ikke eritreiske myndigheter gitt etter for kravet.

Det siste «livstegnet» fra onkelen kom gjennom en fengselsbetjent som forlot tjenesten ved det beryktede og bortgjemte Eirairo-fengselet nord for hovedstaden Asmara. Det var for snart ti år siden. Betjenten fortalte at da han forlot fengselet var bare fire av de 21 regimekritikerne som ble arrestert sammen med Vanessas onkel fortsatt var i live. En av de fire skal ha vært Seyoum Tsehaye.

– Det er helt umulig å anslå hvor mange mennesker som sitter fengslet uten dom i Eritrea. Det jeg vet, er at det var minst 21 personer som ble fengslet den dagen onkel Seyoum ble tatt. De ble alle satt i Eirairo-fengselet, og fengselsbetjenten som gav det siste «livstegnet» fra onkel i 2008 fortalte at også den svensk-eritreiske journalisten Dawit Isaak var der. Han og onkel satt sammen i en liten celle nesten uten dagslys, sier Berhe.

Bistandsaktuelt møter henne på Grand Hotel i Oslo.

Rett og galt

Vanessa Berhe – som denne uka er blant talerne under Oslo Freedom Forum – forteller at onkelen var en av flere journalister som stilte regimet spørsmål om menneskerettigheter

og demokrati, men at president Isaias Afewerki og hans krets ikke satte pris på spørsmålene. At onkelen ble fengslet uten dom, gjorde at Berhe allerede som barn begynte å interessere seg for menneskers rettigheter.

Nå studerer 21-åringen jus på School of Oriental and African Studies ved University of London.

– Jeg begynte å interessere meg for rett og galt tidlig. Når jeg valgte å studere jus, var det for å forstå hvordan man kan holde de som har begått rettighetsbrudd eller står bak krigsforbrytelser ansvarlig for sine handlinger. Jeg håper jeg én dag kan bidra til at det juridiske systemet i Eritrea blir bedre. Bruke jussen som et verktøy for å kunne gjenoppbygge et samfunn som har kollapset, sier Berhe.

Hun forteller at familien snakket mye om situasjonen i Eritrea under oppveksten. Moren fortalte at onkelen hennes var fengslet da Vanessa bare var seks år, og allerede i første klasse samlet Vanessa og vennene inn penger for å få frigitt onkelen. Hun forteller at det var en trygg oppvekst hjemme i bydelen Enskede i Stockholm, langt fra det terrorveldet foreldrene rømte fra før hun ble født.

– Jeg fant nylig en tekstoppgave jeg skrev på videregående skole. Der sammenlignet jeg livet mitt med mine kusiners. Da jeg leste den på ny nå,

Eritreas president Isaias Afewerki.

ble det igjen tydelig hvor store forskjeller det er. Jeg har hatt enorme muligheter, reist jorden rundt. Jeg kan si hva jeg vil, gjøre hva jeg vil, men de...

Vanessa Berhe, tenker seg om.

– Det er ikke et liv, de har ingen fremtid. Og det er derfor mange velger å flykte, legger ut på en farefull ferd der noen blir kidnappet, andre voldtatt eller drept. Forskjellene på våre liv er enorme, og med min bakgrunn kan jeg ikke sitte stille og se på dét. For det kunne like gjerne vært meg som satt der uten muligheter.

Ung i Eritrea

Hun forteller at moren har elleve søsken og at flere av dem har forlatt Eritrea. Berhe har fortsatt kontakt med den delen av familien, jevngamle kusiner, som bor i hjemlandet – men sier hun ikke ønsker å dele hva de forteller om hvordan det er å vokse opp i Eritrea. Hun er engstelig for hva som kan skje med dem da.

– Å uttrykke meg offentlig om menneskerettighetssituasjonen i Eritrea har konsekvenser, men det er mitt valg. Mine kusiner som befinner seg i Eritrea har ikke mulighet til å ta et slikt valg, så jeg kan ikke snakke på deres vegne. Det vil sette livene deres i fare, sier Berhe.

– Det har vært mange historier om hvordan eritreisk etterretning følger med på hva eritreere gjør i utlandet. Føler du deg overvåket?

– De holder nok oppsikt med hva jeg gjør, men jeg kjenner meg ikke truet. Jeg har svensk pass, så det er liksom ingenting de kan ta ifra meg. Etter at jeg startet denne organisasjonen kan jeg uansett ikke reise tilbake.

I hvert fall ikke så lenge det sittende regimet har makten.

– Eritrea omtales av en rekke organisasjoner som det verste i Afrika hva gjelder menneskerettigheter. Hvordan tror du det er å være ung i landet i dag?

– Unge i Eritrea har ingen kontroll over egne liv, de vokser opp i et land der man ikke får si hva man mener. Jeg var i Eritrea med mamma og mine to søsken i 2008. Hjemme i Stockholm hadde vi jo snakket åpent om situasjonen, men da vi kom dit sa mamma at vi absolutt ikke måtte uttrykke hva vi tenkte om situasjonen. Vi var der i nær to måneder, og kunne bare snakke ordentlig sammen når vi var med den aller nærmeste familien. Den type selvsensur er slitsom, men vi var jo bare på besøk. For de som lever med dette hele tiden må det være helt forferdelig.

Ingen fremtid, ingen frihet

– I tillegg til at man ikke får uttrykke seg, er det ekstremt få muligheter for unge. Dårlige muligheter til en utdan-

«Eritrea har altfor lenge fått være et fryktregime»

Vanessa Berhe, grunnlegger av One Day Seyoum

Vanessa Berhes onkel har sittet fengslet i Eritrea i snart 17 år. Nå ønsker 21-åringen fra Stockholm seg et hardere internasjonalt press mot regimet i Asmara.

Foto: Espen Røst

nelse, nesten ingen jobber, og mange ender i en slags livslang militærtjeneste. De har ingen fremtid, ingen frihet. Det er alltid noen andre som bestemmer over livet ditt, og det finnes ingen fri informasjon – bare statlig tv med regimets propaganda.

– *President Afewerki har ikke bøyd av for internasjonalt press gjennom alle disse årene. Hva tenker du om dialog? Burde for eksempel norske myndigheter forsøke å opprettholde en konstruktiv dialog med et repressivt regime som i Eritrea?*

– Svenske myndigheter har forsøkt akkurat dét lenge, ettersom den svensk-eritreiske journalisten Dawit Isaak har sittet fengslet like lenge som min onkel. For noen år siden var dette igjen oppe i den svenske debatten, at man skulle bruke gulrot, du vet... men jeg mener det er feil metode.

– Dialog kan fungere overfor noen regimer, men overfor det eritreiske gjør det ikke det. Det finnes ingen kompromisser, det er bare ensidige perspektiver fra regimets side. Om

man ofrer kritikk for en dialog, må det i det minste føre til resultater. Det har det ikke gjort, så det er virkelig på tide med en annen tilnærming.

– *Men fungerer kritikk da?*

– Det har ikke vært så mye kritikk.

Det er mange selv i Afrika som ikke vet hvor ille situasjonen er i Eritrea, langt mindre i USA og EU. Den europeiske union gir til og med penger til regimet for at de bedre skal håndtere fluktstrømmen.

Drifter fryktregime

Hun ønsker seg et internasjonalt initiativ etter modell av anti-apartheid-kampanjen på 90-tallet eller Save Darfur på 2000-tallet, for å presse regimet i Asmara.

– Eritreiske myndigheter har altfor lenge fått lov til å drifte et fryktregime som kontrollerer en hel befolkning, helt uten massiv internasjonal kritikk.

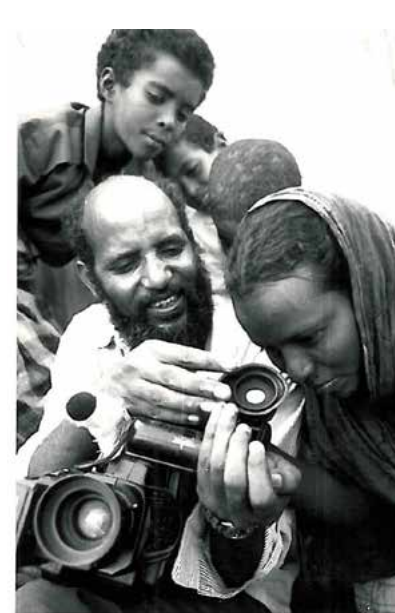
– *Ved jevne mellomrom dukker retur av eritreiske asylsøkere opp i debatten. For noen år siden møtte jeg en eritreer som hadde sittet på*

mottak i Norge i 25 år, fordi norske myndigheter mente han ikke oppfylte kravene for asyl. Han ble aldri returnert, men er det overhodet forsvarlig å returnere asylsøkere til Eritrea?

– Selvfølgelig ikke. Og lovgivningen er ganske klar på dét: Man kan ikke sende mennesker tilbake til tortur, og alle som har forlatt Eritrea uten tillatelse fra myndighetene risikerer tortur om de returnerer eller blir returnert.

Vanessa Berhe sier hun er eritreer i hjertet, men at hun vanskelig ser for seg at hun noen gang kommer til å bo i foreldrenes hjemland.

– Det er vel slik det er for oss som er oppvokst med to kulturer. Men jeg vil gjerne jobbe med og for Eritrea. Jeg valgte navnet *One Day Seyoum* på vår organisasjon fordi vi tar sikte på å arbeide med denne problematikken til den dagen min onkel igjen er en fri mann; til den dagen dét Eritrea han så for seg og kjempet for – hvor alle eritreere kan leve som frie mennesker – blir til virkelighet. ■

Seyoum Tsehaye var blant journalistene som ble arrestert etter at det eritreiske regimet forbød privateid presse i september 2001. Forbudet kom som et svar på voksende kritikk mot president Isaias Afewerki.

Foto: Privat

30

Meninger

Risikoprosjektet regnskog

Det norske, bistandsfinansierte Klima- og skoginitiativet (KoS) feirer 10-årsjubileum – under hardkjør i media. Kritikken må sees i lys av at veien til de virkelig store resultatene ofte innebærer mye risiko. **Av Øyvind Eggen, leder i Regnskogfondet**

Siste uka i juni samles folk fra hele verden til *Oslo Tropical Forest Forum*. Konferansen er lagt opp som en feiring av at det er ti år siden skogbevaring og klima for alvor kom på den internasjonale agendaen gjennom FNs klimaforhandlinger og FN-programmet kjent som REDD+.

Jubileet faller sammen med tiårsjubileet for det norske klima- og skoginitiativet (KoS). Det er ikke tilfeldig: Norge har vært både fødselshjelper, pådriver og arkitekt, og er største bidragsyter til FNs arbeid på området. Så her bør det være mye å feire.

Men feiringen har fått et uheldig oppspill i media, som nok legger en demper på stemningen. Midt i mai lanserte Riksrevisjonen en kritisk rapport om KoS. Det er i seg selv ikke så overraskende, for nesten alt Riksrevisjonen har sagt om norsk bistand det siste tiåret har vært sterkt kritisk. Men det kom bare dager etter at NRK hevdet at norske skogpenger til Kongo hadde gått mest til administrasjon og gitt lite resultater. Summen av medieoppmærksomhet ble kanskje «litt mye på en gang».

Solheim solte seg

Det demonstrerer at tiårsjubileet preges av en annen stemning i media enn da Jens Stoltenberg og Erik Solheim lanserte initiativet, til enorm begeistring fra de fleste. Mens Solheim kunne sole seg i glansen av skogsatsingen i årevis, må statsråden som nå har ansvaret, Ola Elvestuen, håndtere samme initiativ som en utfordring i media.

Dette viser egentlig bare hvordan norsk bistand fungerer, rent politisk:

Det er nærmest rutine at en statsråd kan hente stor politisk gevinst ved å bevilge bistandsmidler til noe som er nytt og spennende, mens prisen betales av en senere statsråd som blir konfrontert med kritiske rapporter fra Riksrevisjonen om samme initiativ.

Kritisk oppmerksomhet er sunt, selv om den ofte ikke gir et balansert bilde. I et jubileumsår kan det være nyttig å se kritikken i lys av hva som var intensjonen i starten.

Det var aldri tvil om at regnskogsatsingen var et høyrisikoprosjekt. Erik Solheim er ikke akkurat en forsiktig mann, ingen trodde dette var en sikker investering. Det har også Stortinget gjentatt mange ganger. Risikoen ligger i hele konseptet, ikke bare i utforming og gjennomføring. Kampen om regnskogen er krevende, og mye av det som må være på plass for at vi skal lykkes i å redde regnskog, ligger utenfor hva Norge kan påvirke.

Størst risiko, størst oppside

Men det er med bistand som med andre investeringer: Der det er størst risiko, er det ofte også størst oppside. Der hvor initiativet lykkes, vil Norge ha gjort kloden en enorm tjeneste i århundrer framover – langt utover hva som kan måles. Der det mislykkes, har man brukt bistandsmidler til liten nytte. Og når Norge støtter mange tiltak i flere land, må vi forvente begge deler.

Denne risikoprofilen er viktig for hvordan man tolker rapporter (eller påstander) om manglende resultater av enkelte deler av initiativet: Det betyr ikke nødvendigvis at man har gjort noe galt. Kanskje tok man en kalkulert risiko.

Se også artikkel om KoS, side 20.

UNNSKYLD, STATSRAAD
HVORDAN BLE 1305-RISIKO HÅNDTERT
INNENFOR ET UN-TREDD-PERSPEKTIV
RELATERT TIL IMPACT ASSESSMENT
I SISTE GRANT MANAGEMENT
REVIEW?

En rekke evalueringer har da også vist at KoS på noen områder har oppnådd gode resultater, på andre områder har brukt penger til liten nytte. Det endelige resultatet er for tidlig å si: Mye av innsatsen så langt kan nemlig sees som investeringer i framtidige resultater. Det handler om å få plass systemer og rammeverk som kan bli enormt viktig hvis den politiske viljen er til stede og finansiering kommer på plass etter hvert. Om det vil skje, vet ingen.

Det betyr selvsagt ikke at departementet kan fraskrive seg ansvaret for resultater, men kritikk må sees i lys av at KoS var ment å være et høyrisikoprosjekt.

Kongo, ekstra vanskelig

Når NRK kritiserer at avskogingen ikke er redusert i Kongo – selv om det er oppnådd en del resultater – må det ses i lys av at risikoen her er ekstra

høy. Slike reportasjer om skogsatsingen er egentlig helt i tråd med forutsetningene. Og det ville vært politisk nesten utenkelig om verdens største regnskoginitiativ, med så tydelig risikoprofil, skulle ha utelatt verdens nest største regnskogland.

Samtidig må Kongo-satsingen sees i lys av Moland/French-saken. Akkurat da den norske satsingen lå an til å gi svært gode resultater, ble KoS pålagt å stanse sitt direkte engasjement og begrense seg til multilateral støtte. Det er det ikke like lett å snakke seg bort fra ved å peke på skogsatsingens iboende risiko.

KoS må ta risiko

Nå er Norge heldigvis engasjert på en mye mer konsistent måte. Og nå gjelder det å stå løpet ut. Det er gjort investeringer som kan gi gode resultater i framtiden, hvis eller når forholdene ligger bedre til rette. Og

Månedens
spaltist

Liv Tønnessen

Gry Larsen

Laila Bokhari

→ Følg debattene på nett: www.bistandsaktuelt.no

■ DEBATT

Sør-Sudan: Nytt sammenbrudd i fredsforhandlinger – hva nå?

Norge bør støtte USAs harde linje overfor Sør-Sudan-regimet, mener Halle Jørn Hansen.

■ DEBATT

Energibistand må tette gapet

Skal vi nå målet om ren energi til alle i 2030, trenger vi både store utbygginger og satsing på desentralisert energi, skriver Borghild Tønnessen-Krokan, Silje Ask Lundberg, Bård Vegar Solhjell, Anja Bakken Riise og Jonas Holmqvist.

■ DEBATT

Næringslivsbistandens dilemma i svake stater

I mange fattige land er elitene i næringslivet ikke bare opptatt av profitt, men også å sikre seg makt. Ofte er skillene mellom private og offentlig uklart. Dette er et dilemma for næringsbistand, skriver Benedicte Bull, Universitetet i Oslo.

om Norge hadde trukket seg tilbake, ville det gitt større plass til andre aktører med mer kortsiktige interesser i å utnytte skogens ressurser. Fordi det tar år å opparbeide seg posisjon og kompetanse, er det ikke bare å komme tilbake når forholdene legges bedre til rette.

Derfor er det viktig hvordan man responderer på rapporter og påstander om manglende resultater. Man kan møte slikt med å redusere risiko og levere sikrere resultater. Det er fullt mulig. I Regnskogfondet jobber vi etter en metode, der vi tar vare på regnskog sammen med lokale orga-

nisasjoner og folk som bor i skogen, som gir svært høy sannsynlighet for gode resultater.

Slik sett burde vi kanskje ha egeninteresse i å kritisere KoS for svake resultater. Det ville åpnet rom for mer midler til organisasjoner som oss. Men støtte gjennom ideelle organisasjoner er ikke nok. Vi kan aldri klare denne jobben alene. Vår suksess er avhengig av at andre er villige til å påta seg andre deler av jobben, og vi setter pris på at noen tar de mer risikable jobbene.

Om KoS ikke skal ta risiko, mister initiativet mye av sitt potensial til å utrette noe virkelig stort. Og kampen om verdens gjenværende regnskoger – omtrent halvparten er borte allerede, og resten er truet fra mange kanter – er så viktig at noen er nødt til å sikte virkelig høyt, også når det innebærer så stor risiko at resultater ikke er garantert. ■

«Om KoS ikke skal ta risiko, mister initiativet mye av sitt potensial til å utrette noe virkelig stort.»

Øyvind Eggen

I denne spalten vil fire samfunnsdebattanter ytre seg om globale spørsmål. I denne utgaven er det Øyvind Eggen, Regnskogfondets leder. Han er også kjent som bistandskommentator og tidligere fagdirektør i Norad.

Foto: Espen Røst

Sett fra sør av Fabeha Monir

Motedop ødelegger unge liv i Dhaka

– VALGET STÅR MELLOM å vie livet mitt til dopet og dø av det, eller å snu opp ned på alt, sier Ayman.

Jeg treffer 21-åringen på et rehabiliteringssenter i Bangladesh' hovedstad Dhaka.

Ayman skammer seg over livsførselen sin, og at han havnet på senteret, men han hadde ikke lenger kontroll. Unggutten begynte med marihuana, gikk over til yaba (metamfetamin), for så å ende opp med heroin.

Ikke engang i sine verste mareritt kunne denne middelklassefamilien forestille seg at sønnen deres kunne ende opp som heroinmisbruker.

– Sønnen min har sviktet meg, men jeg kan jo ikke la ham dø rett foran øynene mine. I vårt samfunn er dette en skam, vi kan ikke engang snakke om problemet. Når jeg tar ham til rehabilitering, sier vi til alle at han er på ferie, forteller faren Iftekar Ahmed (65).

Ayman er Ahmeds yngste sønn. I 2013, da han var 16, begynte han å ta yaba, billige piller med metamfetamin. For den unge generasjonen er dette selve motedopet. I tillegg er det i hovedsak tre typer narkotika tilgjengelig i Bangladesh: opium, cannabis og sovetabletter.

– Jeg skammer meg veldig over å være avhengig av heroin, sier Ayman.

Han er på det overbefolkede rehabiliteringssentret for tredje gang på tre år og mottar dyr behandling.

DET FINNES INGEN eksakte tall på hvor mange narkomane det finnes i Bangladesh, men det anslås å være mer enn seks millioner misbrukere. En ny rapport har også slått fast at 1 av 17 ungdommer i landet er avhengige av narkotika.

Både politiske ledere og befolkningen er enige om at problemet er stort og at det bare vokser, og nå vil regjeringen vise handlekraft for å bekjempe ondet. Som et ledd i en større antinarkotika-kampanje, har bangladeshisk politi de siste ukene drept mer enn 50 personer anklaget for narkotikasmugling. Samtidig

møter regjeringen og politiet kritikk fra menneskerettighetsaktivister som frykter at kampanjen skal utvikle seg til filippinske tilstander, med utstrakt bruk av utenomrettslige henrettelser.

Men hos stoffmisbrukerens far får den dødbringende kampanjen støtte.

– Å henrette bakmennene er et meget godt initiativ fra myndighetene. De fortjener å dø. Narkotikaen ødelegger familiene våre, samfunnet vårt og fremtiden vår, sier Aymans far.

BANGLADESH LIGGER mellom Det gylne triangel og Den gylne halvmåne, og smugling av illegale rusmidler og psykoaktive stoffer er økende. Smuglerne utnytter også fordelene et ineffektivt politi og svake domstoler. Det utbredte rusmiddelet yaba kommer vanligvis inn i Bangladesh gjennom nabolandet Myanmar, og myndighetene har anslått at tilførselen nådde hele 300 millioner piller i fjor. Et tett befolket boområde med mer enn 40 000 urdu-talende biharier hevdes å være et senter for yaba-handelen. Området ligger midt i bydelen Mohammadpur i Dhaka.

Tross myndighetenes forsøk på å begrense innførselen får rusavhengige det de trenger, hvor det måtte være.

– Det er lettere å få tak i dop enn å komme seg ut av det. Det er tilgjengelig overalt. Du kan få tak i all slags dop i løpet av en halvtime, sier Ayman, som nå bor bak lukkede dører på rehabiliteringssentret Holy Life Rehab Centre.

Aymans far forteller at sønnen hadde flere anfall i tida før han ble bragt til sykehuset. Han overlevde, men sønnens misbruk har satt sine spor, for hele familien.

– Våre liv er ødelagt. Jeg har mistet respekten i samfunnet, men jeg vil heller gi ham sjansen på et rehabiliteringssenter enn å gråte bak lukkede dører, hulker Aymans far hjelpeløst.

Ayman holder farens hånd, men uten å si noe. Han tør ikke love at han skal klare å slutte med narkotika. ■

Fabeha Monir er frilansjournalist i Dhaka, Bangladesh.

«I vårt samfunn er dette en skam. Vi sier til alle at han er på ferie.»

32 Portrett

En ildsjel for det nye Syria

Hun hadde bare to timer på seg. I barndomshjemmet. Nabolaget hennes var ennå relativt trygt. Men hun måtte komme seg derfra før det ble mørkt. Det var snikskyttere overalt. Noen uker før – bare et par kilometer unna – ble flere hundre kvinner, menn og barn massakrert. **Av Nina Bull Jørgensen**

16. april 2012: Hun tar en stor, svart lærbag ut av skapet. Den passer perfekt til det hun har kommet dit for å hente.

Familien har kjørt i tre timer fra Damaskus til huset i Homs. På veien måtte de gjennom mer enn fem av Assad-styrkenes *check-points*. De ble utsatt for forhør, trusler, ransaking og risiko for at eiendeler skulle bli beslaglagt og ødelagt. De fryktet snikskyttere og landeveisrøvere.

Hun vet de må kjøre tilbake den samme veien, før det blir mørkt og portforbud i Homs.

– Vil de også beslaglegge minnene hennes?

5. juni 2018: En ung kvinne med mørkt langt hår, hvit sykkelhjelm og tursekk sykler inn på Tøyen torg. Sola skinner på torghandlerens frukt og grønnsaker. Ved siden av ligger blomsterbutikken, apoteket, en sushi-bar, en tyrkisk kafe og et bibliotek.

Den unge kvinnen i lave sko går inn på biblioteket.

– Det var ikke sånn at du hørte skummel musikk i bakgrunnen, altså. Ikke sånn som du ser på film. Krigen og alvoret kom mer snikende, som en umerkelig prosess der du ikke selv helt skjønner hva som er i ferd med å skje, sier Zeina Bali (28).

– Jeg visste ikke at den dagen i april 2012 skulle bli den siste gangen jeg var i barndomshjemmet mitt.

«Lær norsk»

Bistandsaktuelt møter henne i Tøyen biblioteks underetasje.

– Jeg kommer hit ofte for å lese, jobbe eller å være med på språkkaféen. Folk fra hele verden sitter her rundt seks bord og snakker norsk sammen, sier den syriske 28-åringen – på nesten perfekt norsk.

– Jeg burde ha jobbet enda mer med norsken..., legger hun til.

Men dagene er travle. Det har Bistandsaktuelt fått erfare i forsøket på å få til en intervjuavtale.

– Portrettintervju? Tusen takk, veldig hyggelig at dere spør. Men jeg som person er jo ikke noe interessant. Jeg håper det er greit at jeg snakker mer om Syria enn meg selv...

Norsk Folkehjelps Ingeborg Moa smiler når hun hører Zeinas beskjedne beskrivelse av seg selv.

– Det er typisk Zeina. En sjelden kombinasjon av å være ekstremt faglig dyktig, politisk skarp, engasjert og frittalende – og samtidig veldig

ydmyk, sier Moa.

Moa og Bali jobbet ett år sammen for Norsk Folkehjelp i Tyrkia, og ble nære venner.

– Hun er ikke en som bare prater. Hun får ting gjort. Se for eksempel hvordan hun på kort tid har lært seg norsk, fått seg jobb i Redd Barna og lykkes i å engasjere mange syrere og nordmenn gjennom SPACE-prosjektet.

«Dis-comfort zone»

Før Zeina Bali forteller om SPACE, vil hun gjerne si noe om «komfortsoner» og «dis-komfortsoner». I Syria og Norge.

– I det små, i hverdagen med familie og venner, god mat, morsomme sammenkomster og ferier, hadde jeg det du kan kalle «et godt liv» i Syria. Jeg var omgitt av mennesker jeg brydde meg om, og det var alltid en jeg kunne ringe hvis jeg trengte noe. Men hvis du zoomer litt ut var det ingenting i Syria som fikk deg til å føle deg trygg, sier Bali.

Forholdet mellom folk og staten var bygd på mistillit, ydmykelser og stress, forteller hun. I den «ytre sirkelen» med statlige institusjoner som skolen, universitetet, sykehus, politiet – og hvis du trengte å fornye ID-kortet – var prosessene alltid et mareritt.

– Du hadde din private komfortsone, og din offentlige «dis-comfort zone». Her i Norge føler jeg på mange måter det motsatte.

Alt det offentlige i Norge er tilrettelagt og komfortabelt, synes den unge syriske kvinnen. Hvis hun går til skatteetaten, politiet eller fastlegen blir hun behandlet «respektfullt og ærlig».

– Utfordringen her er mer i den private sfæren. Det krever mye å bygge opp en privat komfortsone – et sosialt nettverk, få ordentlige venner, føle at du har referanser...

Sosial kapital

– Da vi bodde i Homs pleide moren min og jeg å lese dødsannonser på plakater hengt opp ved torget i byen. Vi kjente alltid igjen navnene, vi visste hvem de var eller var i slekt med. Sosial kapital. Det samme vil jeg aldri få her, ikke om jeg bor her i 20-30 år, tror jeg.

Si ikke det...

For Zeina Bali har allerede en god porsjon sosial kapital også i Norge. Hun er stadig å se på debattmøter i

HVEM?

Zeina Bali

HVA:

Født i Damaskus i 1990. Vokste opp i byen Homs i Syria. Kom til Norge i 2015. Medstifter av Syrian Peace Action Centre (SPACE) i Oslo.

HVORFOR:

Aktiv samfunnsdebattant. Har jobbet for Norsk Folkehjelp i Tyrkia, jobber nå for Redd Barna.

Oslo. Hun følger med i norsk politikk, ser på Dagsrevyen og Debatten, og i likhet med minst en million nordmenn satt hun klistret foran skjermen hver gang det kom en ny episode av «Skam». Hun elsker kjendis-sladder om popstjerner og skuespillere, og hun har selv prøvd seg på improvisasjonsteater på Chateau Neuf.

For å nevne noe.

Og hun er motoren i organisasjonen SPACE – *Syrian Peace Action Centre* – der både syrere og nordmenn er involvert.

Minner i en sort bag

Tilbake til april 2012: Moren vasker omhyggelig kjøleskapet og renser fryseren. Faren finner fram viktige dokumenter og pakker de ned sammen med noen varme klær og tepper. Samtidig har Zeina lurt seg inn på et annet rom i huset med den sorte bagen.

Hun innser at de store gammel-dagse fotoalbumene ikke får plass. Derfor river hun forsiktig ut ett og ett bilde. Flere hundre. Hun legger dem i bunker sammen med de litt mindre fotoalbumene og noen private videokassetter. Hun håper faren ikke oppdager henne.

– Men da jeg prøvde å snike bagen inn i bilen, ble han kjempesint. Vi kranglet lenge.

– Hvorfor kranglet dere?

– Pappa tenkte at hvis noen på kontrollpostene så bagen ville de bli mistenksomme. Og hvis de åpnet den ville de få nok en grunn til å trakassere oss. Vi ble allerede stoppet ofte fordi skiltene på bilen var fra Homs, som var regnet som en «*revolutionary city*», forteller Zeina.

Pauseknapp

Zeina Bali ble født i Damaskus i 1990. Deler av barndommen bodde hun i Saudi-Arabia, der foreldrene jobbet som leger. Men Homs var den trygge basen. Her tilbragte hun de to første leveårene, de siste årene av barne-skolen, ungdomsskolen og videregående. Her lå barndomshjemmet.

Zeina beskriver et hjem med lysekroner i taket, teakmøbler i stua og et eget lite bibliotek. En lys murbygning. Et rolig nabolag med grønne trær.

– I hodet mitt er det som jeg trykket på en pauseknapp – som om jeg er «on hold» fra 2012, da jeg var der sist.

Men mye har skjedd de siste seks årene. En venninne av Zeina besøkte

«Da vi bodde i Homs husker jeg at moren min og jeg pleide å lese dødsannonser sammen – og kjente alltid igjen navnene.»

Homs i fjor. Da hun kom tilbake snakket de sammen på telefonen i flere timer. Venninnen beskrev hvordan byen hadde forandret seg.

– I ruinene?

– Nei. Bygningene er der. Men selv om noen har kommet tilbake til husene sine, så virker det som en forlatt by. Sjele er borte. Du ser mennesker, men de er «*dead people walking*». Ingenting er som før.

– Hvorfor var bildene så viktige for deg da du reiste derfra?

– Bilder er det eneste du virkelig kan redde. Klær, møbler og andre materielle ting kan selvfølgelig ha en symbolsk verdi, men hvis du mister bilder kan du aldri kjøpe dem tilbake, eller ta de samme bildene på nytt...

– Det er familiens historie, mine foreldres bryllup, minner. Da jeg vokste opp elsket jeg å ta bilder og små morsomme videoer, selv av de mest hverdagslige hendelser – øyeblikk som jeg nå ser tilbake på som de mest verdifulle.

Zeina Bali
Foto: Espen Røst

Krevde sin plass

Da borgerkrigen i Syria brøt ut i 2011 var Zeina 21 år og student ved universitetet i Damaskus. Hun bodde i et trygt område av byen, men engasjerte seg og dokumenterte mye av opprøret blant studentene. I 2012 fikk hun et stipend for å studere internasjonal utvikling og ledelse ved universitetet i Lund, i Sverige. Derfra dro hun sørover igjen til Tyrkia og jobb for Norsk Folkehjelp.

I 2015 bragte skjebnen henne til Norge, ikke som flyktning, men på familiegjenforening med hennes syriske ektemann, som er stipendiat ved Universitetet i Oslo.

Og så ble SPACE grunnlagt. – Jeg snakket om en «offentlig komfortsone». I Syria hadde vi aldri det. Vi var trygge i våre egne hjem. Men i 2011, da folk gikk ut i gatene og protesterte, var det første gang jeg så at det var mulig å krevde tilbake det offentlige rom. Vi kunne fylle en stor offentlig plass eller en park og uttrykke våre meninger.

Etterhvert kom Syrias sikkerhets-

styrker og skjøt. Men det var likevel første gang i Syrias moderne historie at du så vanlige folk ta over det offentlige rom. Og *der* lå ideen til SPACE, forteller Zeina Bali.

– Mange ble tvunget til å forlate landet. Vi er i Norge. Mange venner og familie er i Tyrkia, Tyskland og andre land. Men det betyr ikke at vi vil gi opp det rommet – «that SPACE» – som vi krevde tilbake i 2011.

Da Zeina Bali kom til Norge gikk hun på det ene seminaret etter det andre om krisen i Syria og hvordan konflikten burde løses – uten en eneste person fra Syria på scenen. Det ønsket SPACE å endre på.

– Vi ønsket å sette diskusjonen om Syria-krisen inn i en kontekst, dra linjer til det som skjedde i Syria og Midtøsten på 60-, 70- og 80-tallet. Og vi ønsket å løfte frem stemmene til syriske intellektuelle, syriske kulturpersonligheter, syriske opinionsledere i eksil.

En av disse stemmene er nå Zeina Bali.

Zeina Bali trives på Tøyen bibliotek i Oslo der hun også går på språkkafé for å perfektionere norsken.

Foto: Espen Røst

Bildet av bestemoren

– Det er onkelen min på tre, tanten min på åtte og moren min på seks. Og besteforeldrene mine står bak. De var en ordinær, men også en ekstraordinær familie... Bildet ble tatt på flyplassen i Damaskus i 1960.

Zeina Bali viser et bilde av et bilde på mobilen sin. I sort-hvitt: To små frøknær i plisséskjørt. En liten gutt i rutete vest og hvite snipper. En mann i dress og slips. Og en kvinne med halvlangt brunt hår, kortermet hvit jakke, perlekjede og et fast blikk.

– Min bestemor var smart, intellektuell og prinsippfast. Hun ble født i 1916 og var en av få kvinner som studerte. Hun snakket flytende fransk og arabisk og studerte jus.

Zeina «vant» kringelen med faren, like før mørket falt på den ettermiddagen i Homs for seks år siden. Med hjertet i halsen kom Zeina og familien seg gjennom alle kontrollpostene. Ingen skudd fra snikskytttere. Ingen sjekket den svarte bagen under føttene

hennes. Familiebildene ble reddet.

Bildet av bestemoren er det hun har aller kjærest.

– Jeg beundret henne veldig. Hun var en kriger. Hun kastet hijaben. Sa alltid høyt hva hun mente. Konfronterte hvem som helst uten frykt for konsekvensene. Og hun stiftet en kvinnegruppe som møttes hver tirsdag for å diskutere kultur og politikk.

Zeina Bali snakker og snakker om bestemoren. Med glød i øynene.

– Hun hadde klare meninger mot autoritære styreformere og var en demokratiforkjemper lenge før opprøret begynte i Syria i 2011. Hun døde i 2009.

– Etter det dine venner forteller, så lever din bestemor videre gjennom deg.

Zeina blir stille et øyeblikk. Skyver det mørkebrune håret bort fra ansiktet. Så smiler hun bredt.

– Wow... Jeg visste ikke at de hadde så bra ting å si om meg. Det er et stort kompliment. ■

34 Bakerst

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som Gado, er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere.

Hva i all verden?

Av Ba-Musa Ceesay

EKSPERTNØTTER:

- 1** Hva slags dyr er en serval?
- 2** Hvilke år var opiumskrigen mellom Kina og Storbritannia?
- 3** Hva het Robert Mugabes første kone til fornavn?

Foto: Wikipedia

1

1 I hvilket vestafrikansk land har Teodoro Obiang Nguema Mbasogo vært president siden 1979?

2 Hvilket afrikansk land har tre ulike hovedsteder; en lovgivende, en administrativ og en juridisk?

3 Har Senterpartiet noen gang hatt bistandsministeren i Norge?

4 Hvilket karibisk land med et grønt, gult og svart flagg har en rask idrettsutøver som har 8 OL-gull og 11 VM-gull?

Foto: Wikipedia

5 Hva slags insekt er en admiral?

6 Hvilke land grenser til Namibia?

7 I hvilken periode styrte den islamistiske bevegelsen Taliban Afghanistan?

8 I hvilket år døde Zimbabwes tidligere statsminister og leder i partiet Movement for Democratic Change (MDC), Morgan Tsvangirai?

7

9 Hva er garnityr?

10 I hvilket land ligger feriemålet Sharm el-Sheikh?

11 Hva heter presidenten i Tyrkia?

12 D usjanbe er hovedstad i hvilket land?

13 Hva er det offisielt språket i Bangladesh?

14 Dette landet ligger på Afrikas Horn, det er stort, var tidligere et keiserdømme og er uten kystlinje, Hvilket land tenker vi på?

15 Hva er størst: det norske fylket Hordaland eller landet Qatar?

16 I hvilken verdensdel finner du flodsvin?

17 Kirkens Nødhjelp er en av Norges største bistandsorganisasjoner. I hvilket år ble organisasjonen etablert?

18 Hvor mange ganger har Brasil vunnet VM i fotball?

19 Mange har kost seg i sola de siste ukene, men det advares ofte mot UV-stråling. Hva står forkortelsen UV for?

20 I hvilket land hadde den militante islamistgruppen Al-Shabaab sin opprinnelse?

18

Foto: Wikipedia

33000*

ABONNERER PÅ VÅRT
NYHETSBRØV PÅ E-POST

* Antall abonnenter per 18. juni 2018.

Nytt om navn

Har du skiftet jobb? Send en melding og bilde til baktuelt@gmail.com.

Eirik Natlandsmyr (25) er ansatt som rådgiver for politikk og samfunn i CARE Norge. Han har tidligere vært generalsekretær i Unge Venstre. I CARE Norge jobber han nå i avdelingen for kommunikasjon og samfunn.

Gunn Mangerud er ny styreleder for Chr. Michelsens institutt (CMI). Hun er professor i geologi og instituttleder på Institutt for geovitenskap på Universitet i Bergen. Hun har tidligere blant annet vært direktør for Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU), sjefgeolog i Norsk Hydro og forsker i SINTEF. Mangerud overtar etter professor i sammenlignende politikk ved Universitetet i Bergen, **Lars G. Svåsand**, som går av med pensjon etter fem år som styreleder.

FN-sambandets nye kommunikasjonsleder **Ellen Sporstøl** kommer fra NRK. Hun har vært redaksjonsleder i NRK siden 2015 og har før det jobbet som journalist i både NRK og TV2. Hun har tidligere jobbet som kommunikasjonsrådgiver ved den amerikanske ambassaden i Oslo.

Jörgen Hasselström (45) er ansatt som konserndirektør for Energi i Multiconsult. Hasselström har lang og bred erfaring fra energibransjen, blant annet fra ulike roller i ABB, Fortum og Sweco. Han er svensk statsborger og har en doktorgrad i fysikk fra Uppsala Universitet. Hos Sweco var han leder for Nordens største konsulentmiljø innen transmisjon og distribusjon, med ansvar for en betydelig internasjonal virksomhet.

Anders Haug Larsen (36) fra Åsgårdstrand er ansatt som politisk rådgiver i Regnskogfondet. Han har arbeidet med klimapolitikk i Naturvernforbundet siden 2006 og var før det nestleder og organisasjonssekretær i Natur og Ungdom. I Regnskogfondet vil han arbeide med politiske og juridiske rammer for regnskogbevaring.

Silje Eriksen er ansatt som programkoordinator i Regnskogfondet i ett års vikariat. Hun har mastergrad i sosialantropologi, vært på feltarbeid i Indonesia og studert REDD+. Hun vil jobbe som programkoordinator i Indonesia-avdelingen.

Ny sjef i Norfund

– En viktig målsetning må være å få ytterligere aktivisert norske og internasjonale private investeringsmiljøer, sier påtroppende Norfund-sjef Tellef Thorleifsson.

Han har over 20 års erfaring fra norsk næringsliv og er i dag partner i det norske investeringselskapet Northzone. Thorleifsson starter i jobben som administrerende direktør høsten 2018.

– Hvorfor ville du til Norfund?

– Jeg har fulgt Norfund tett i en del år. Jeg var med å starte et investeringsfond som har gjort sosiale investeringer i Afrika. Jeg har truffet mange flinke folk i Norfund og jeg har stor sans for mandatet. Jeg har en grunnleggende tro på å investere i privat sektor for å etablere nye bedrifter og skaffe arbeidsplasser. Det kan føre til varig vekst og er viktig for utvikling.

– Hvilke erfaringer tar du med deg til Norfund, der du har en stor kapitalbase fra staten?

– Den kapitalbasen vi har hatt i Northzone, som jeg har vært med å bygge opp, er vel så stor som Norfund. Jeg er vant med å bygge porteføljainvesteringer. Jeg har en bred investeringserfaring på internasjonal basis og har satt opp kontorer i mange land. Jeg har også jobbet mye med utvikling av bedrifter som er blitt relativt store. Men jeg er veldig ydmyk for oppgaven å forvalte fellesskapets midler. Det gjør at man er gjenstand for mer løpende oppfølging, kritikk, krav til innsyn og kamp om midlene.

FN-ambassadør **Tore Hattrem** er utnevnt til utenriksråd i Utenriksdepartementet

(UD). Hattrem begynte i UD i 1992 og har tjenestegjort i New Delhi, Genève, Colombo, Kabul og New York. De tre sistnevnte som ambassadør. Han har i tillegg hatt flere andre lederstillinger i departementet, blant annet som ekspedisjonssjef i Regionavdelingen og vært statssekretær i UD fra september 2015 til september 2016. Hattrem er i dag Norges FN-ambassadør i New York. Nåværende utenriksråd, **Wegger Chr. Strømmen**, er utnevnt til ambassadør i London.

Ragnhild Melbye er ansatt som kommunikasjonsrådgiver i ett års engasjement i Regnskogfondet. Hun har en mastergrad i internasjonal journalistikk og kommer fra reklamebyrået Kikkut. Hun vil ha ansvar for digital kommunikasjon i Regnskogfondet.

David Berntsen har begynt i KPMGs International Development Advisory Services (IDAS). Berntsen har erfaring fra økonomistyring og utvikling av retningslinjer i ideell sektor. Gjennom jobber som internrevisor i Norsk Folkehjelp og nå sist som controller og finansrådgiver i Flyktninghjelpen har han erfaring med alle sidene ved tilskuddsforvaltning og spesielt giveres krav og retningslinjer.

Nora Ingdal er ny leder for Programkvalitet i Redd Barna. Hun har tidligere ledet Redd Barnas utdannings- og strategiarbeid. Før hun kom til Redd Barna arbeidet hun med utrednings- og analyseoppdrag for Nordic Consulting Group. Hun har også bred erfaring fra norsk og internasjonalt bistandsarbeid.

Arne Næss-Holm (37) fra Sandefjord er ansatt som ny utlandssjef i Kirkens Nødhjelp. Han har jobbet i Kirkens Nødhjelp i ulike stillinger siden 2008, og har erfaring med et bredt spekter av organisasjonens arbeid. Han har også jobbet i Changemaker, Kirkens Nødhjelps ungdomsorganisasjon. I 2013–2015 ledet han Kirkens Nødhjelps kontor i Jerusalem. I dag jobber han som rådgiver for humanitær beslutningspåvirkning.

Ellen Schau har begynt som kommunikasjonsjef i Right To Play Norge. Hun kommer fra stillingen som kampanjeansvarlig i SOS-barnebyer, hvor hun har jobbet de siste fire årene. Hun har også vært prosjektleder for innovasjon og markedsjef for organisasjonens massemarked. Fra 2008 til 2013 var hun fastgiveransvarlig i Unicef Norge, hvor fokuset var å etablere samt øke organisasjonens faddermasse gjennom rekruttering, lojalitet- og partnersamarbeid. Schau har også erfaring fra Cisco og som nordisk markeds- og informasjonssjef i Allied Telesis.

BISTANDSAKTUELT

Fagblad om utviklingssamarbeid.

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

Ansvarlig redaktør:

Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Debattansvarlig:

Tor Aksel Bolle
toab@norad.no

Nettavisredaktør:

Jan Speed
jasp@norad.no

Bildeansvarlig:

Espen Røst

Journalister:

Tor Aksel Bolle
toab@norad.no

Espen Røst

espenrost@gmail.com

Nina Bull Jørgensen

nbjorgensen@gmail.com

Martin Skjæraasen

martin.skjæraasen@gmail.com

Asle Olav Rønning

asle.olav.ronning@norad.no

Administrasjon:

Ulrik Strøm Sæther

Ba-Musa Ceesay

Internett:

www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:

Boks 8034 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse:

Bygdøy Allé 2 (1. etg.)

Telefoner:

23 98 00 00 (sentralbord)

23 98 02 37 (redaksjon)

23 98 02 37 (annonser)

E-post redaksjon:

gz@norad.no

E-post annonser:

toab@norad.no

E-post Nyhetsbrev:

jasp@norad.no

Design og produksjon:

Medier og Ledelse AS

Trykk:

Amedia Trykk AS

Abonnement:

Bistandsaktuelt, Norad

Boks 8034 Dep,
0030 Oslo

Telefon: 23 98 02 35

E-post: adr-ba@norad.no

Abonnementet er gratis.

Utgifter:

Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:

19. juni 2018

Opplag denne utgaven:

19 400 eksemplarer.

Bistandsaktuelt er medlem

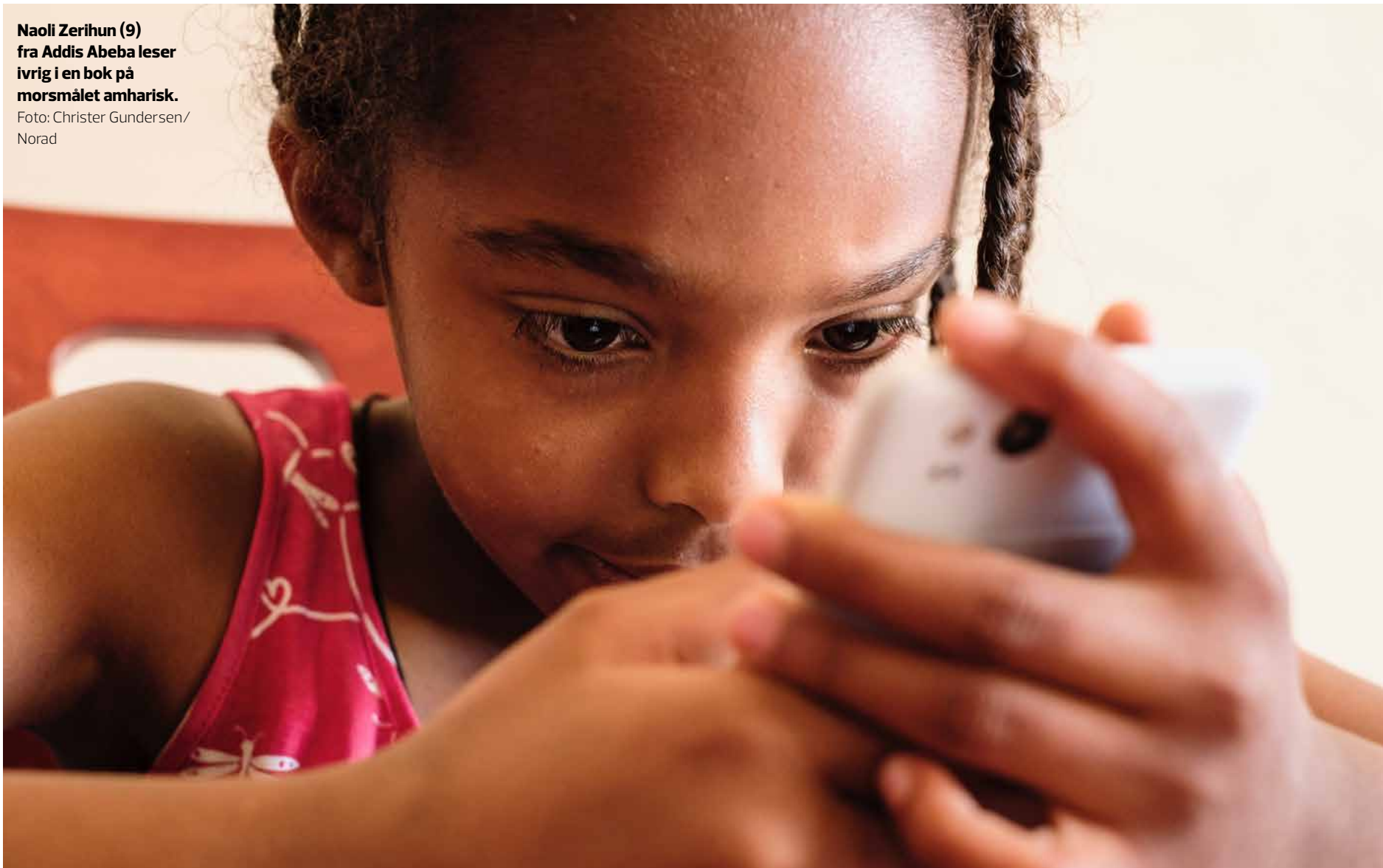
av **Fagpressen**.

Neste Bistandsaktuelt:

Utkommer cirka

7. september 2018.

Naoli Zerihun (9)
fra Addis Abeba leser
ivrig i en bok på
morsmålet amharisk.
Foto: Christer Gundersen/
Norad

Nå kan Naoli lese om løver på eget språk

Seks av ti barn i verden har ikke lært seg å lese. En årsak er manglende lesetilbud på eget morsmål. Nå skal et norskfinansierte globalt digitalt bibliotek endre på dette. **Av Nina Bull Jørgensen**

En kvinne med blå kjole og rødt hodetørkle sitter på bakken. En hannløve med velkjent, stor hårmanke har lagt hodet sitt i fanget hennes. I høyre hånd har kvinnen en stor saks...

Fortsettelsen på historien kan du lese hvis du forstår det etiopiske språket amharisk.

Naoli Zerihuns øyne er limt til smarttelefonen. Niåringen leser høyt for sin yngre bror, på det språket hun kan aller best: nettopp amharisk. Den etiopiske jenta er en av de første som har fått muligheten til å teste det globale digitale biblioteket – som er norskfinansierte og ble lansert i Etiopias hovedstad Addis Abeba i april.

«Da vi lanserte biblioteket hadde vi over 800 bøker på 15 språk.»

Liv Marte Nordhaug, prosjektleder

– Ved lanseringen hadde vi over 800 bøker på 15 språk. Planen er at biblioteket skal inneholde e-bøker på hundre språk innen utgangen av 2020, opplyser prosjektleder i Norad Liv Marte Kristiansen Nordhaug.

Læringskrisen

Språkene vi snakker om er ikke engelsk, fransk, tysk eller mandarin. Her snakker vi heller afaan oromoo, isiNdebele seSewula, sesotho, sidami og wolyayta.

– Mye forskning viser hvor viktig det er å ha tilgang til læringsressurser på et språk du kan. Det er spesielt viktig å lære å lese på et språk du behersker. Hvis du ikke kan lese, er det vanskelig å mestre andre fag, sier Nordhaug.

Mer enn 600 millioner barn og unge i verden har ikke lært seg å lese og skrive, selv etter flere års skolegang. Mye av årsaken er at klasserom og lokalsamfunn rundt i verden mangler lesebøker og læringsressurser på lokale språk, forklarer Norad-rådgiveren.

– Du er også bedre rustet til å lære deg andre språk, hvis du først har lært å lese på ditt eget morsmål.

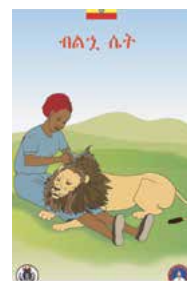
Global dugnad

Ideen til det globale digitale biblioteket ble lansert i 2014, i regi av Den globale bokalliansen. I denne alliansen er Unesco, Unicef, Det globale partnerskapet for utdanning, Verdensbanken, Redd Barna, britiske DFID, USAID og ADEA sentrale aktører. Målet for alliansen er klart og tydelig; innen 2030 skal alle skolebarn i verden ha tilgang på lesebøker på et språk de behersker.

Norge har tatt en lederrolle i arbeidet gjennom å opprette og drifte et globalt digitalt bibliotek for slike lesebøker – og andre digitale leseressurser – på lokale språk.

– Vi har ikke produsert nye lesebøker, altså. Det fins allerede en gullgrube der ute, finansiert blant annet av USAID. Vi samler inn og gjør det digitalt tilgjengelig. Så dette er egentlig gjenbruk av læringsressurser, forklarer Nordhaug.

Organisasjoner som USAID og Save the Children har allerede produsert mange lærebøker på lokale språk, i land som Etiopia, Kenya, Nigeria og Bangladesh. I Etiopia ønsker myndighetene å tilby opplæring på språkene folk bruker i de ulike regionene, og sju

Amharisk lesebøk: En av 800 lesebøker som er å finne i det globale digitale biblioteket.

av språkene som finnes i det globale biblioteket er herfra.

Gratis fellesgode

Nordhaug understreker at det globale digitale biblioteket bidrar til «å strekke utdanningsbistanden lenger», og mener det er et svært kostnadseffektivt bistandsprosjekt. Norad har brukt cirka 6 millioner kroner på konseptutviklingen, og vil bruke 4,4 millioner i året på å drifte biblioteket, opplyser hun.

Det fylkeskommunale samarbeidet Nasjonal Digital Læringsarena har opprettet biblioteket på oppdrag for Norad og skal drifte det midlertidig fram til en langsiktig løsning kommer på plass.

– Dette er et globalt fellesgode, der både lærere, lokale organisasjoner og enkeltpersoner fritt kan bruke alle de digitale læringsressursene som ligger i biblioteket. Og bøkene må ikke leses på mobiltelefon eller nettbrett. Hvem som helst kan skrive ut materialet uten at det koster mer enn blekket og papiret, forklarer prosjektlederen.

Til fri bruk

– På den måten sparer de mye penger. De slipper å utvikle innholdet i bøkene eller betale copyright. Alle ressursene i biblioteket er åpent lisensiert, og de som trykker opp bøkene kan til og med sette sin egen logo på.

En rekke aktører har allerede med «stor begeistring» tatt biblioteket i bruk, ifølge Nordhaug. Det gjelder blant annet en lærerutdanningsinstitusjon i Etiopia og flere lokale utdanningsorganisasjoner. Og biblioteket har på kort tid fått mer enn 11 000 følgere på Facebook.

Samtidig har ni år gamle Naoli trolig funnet ut hvordan det gikk med løven, som fikk hele sin flotte løvemanke klippet av. ■